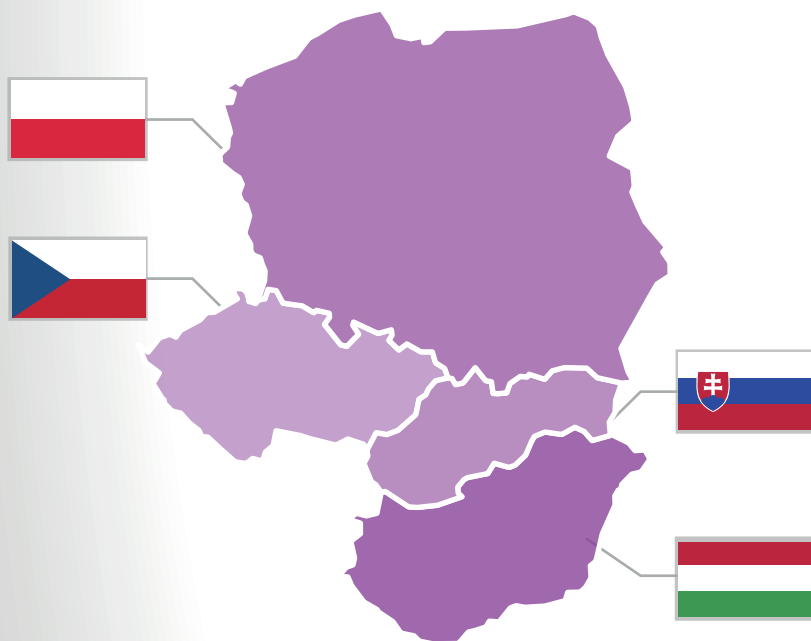

A visegrádi országok demográfiai jellemzői

Tartalom

- 3 Összefoglalás**
- 4 A visegrádi országok főbb népesedési és népmozgalmi jellemzői**
- 4 A V4-országok össznépessége az utóbbi tíz évben némileg csökkent
- 4 Szlovákiára és Csehországra természetes szaporodás, Lengyelországra és Magyarországra természetes fogyás volt jellemző
- 6 Csehországban és hazánkban a legmagasabb a nemzetközi bevándorlási többlet
- 7 A V4-országcsoport népmozgalmi folyamatai az unió átlagának tükrében**
- 7 A V4-országokban és az EU27-ben azonos mértékű volt a természetes fogyás 2019-ben
- 10 A V4-országok hasonló történelmi múltja visszatükröződik korfaik alakjában
- 13 Mind a négy országban magasabb számú időskorú lakos jut száz aktív korúra, mint 15 év alatti gyermekkorú
- 15 A nemek eltérő halandósága miatt az idősebb életkorokban egyre jelentősebb a nőtöbblet
- 16 A V4-országok népességének medián életkora alacsonyabb az EU27 átlagánál
- 17 A V4-országcsoport teljes termékenységi arányszáma kismértékben elmarad az EU27 átlagától
- 18 A bruttó reprodukciós hiány a V4-ek közül a cseheknél a legalacsonyabb, kisebb mértékű, mint az EU27-ben
- 19 Az anyák a V4-országokban átlagosan fiatalabb életkorban hozzák világra a gyermeküket, mint az EU27-ben
- 20 A V4-országok házassági mozgalmi változatos képet mutat
- 25 A V4-országokban nőtt a halálozások száma, a születéskor várható átlagos élettartamok jelentős különbségeket mutatnak
- 29 Megjegyzések**

További adatok, információk

Elérhetőségek

Összefoglalás

- A visegrádi országokban (V4) 2020. január 1-jén összesen 63,9 millió fő élt. A legtöbb lakosa Lengyelországnak van, közel 38 millió fő, míg Csehországnak 10,7 milliós, Magyarországnak 9,8 milliós, Szlovákiának pedig 5,5 millió fős a népességszáma. Az elmúlt tíz évben a visegrádi országok össznépessége 2,2%-kal csökkent, ezen belül Magyarország és Lengyelország népessége fogyott, Csehorszáé és Szlovákiáé nőtt. Csehországra és Szlovákiára természetes szaporodás, Lengyelországra és Magyarországra természetes fogyás volt jellemző. A V4-ek természetes népességfogyása gyorsabb ütemű volt, mint az EU27-é, ugyanakkor az utóbbi években kiegyenlítettebbé vált a trend, és a fogyás 2019-ben mindkét országcsoportban azonos értéket (–1,1 ezrelék) ért el.
- A visegrádi országokban a 65 éves és annál idősebb lakosok össznépességen belüli száma és aránya is egyre nagyobb. Szlovákia az egyetlen ország, ahol közel azonos számú gyermek- és időskorú jut száz aktív korú lakosra, így demográfiai értelemben ott él a legfiatalabb és legkiegyensúlyozottabb korösszetételű népesség.
- A rendszerváltás időszaka a négy visegrádi országban hasonló demográfiai reakciókat váltott ki, ami a születések számának a korábbiakhoz mért jelentős visszaesésével járt. Az utóbbi tíz évben ez a hanyatló irányzat megállt. 2019-ben a születések ezer lakosra jutó száma Csehországban és Szlovákiában volt a legmagasabb (egyenként 10,5 ezrelék), Magyarországon pedig a legalacsonyabb (9,5 ezrelék).
- A V4-országokban az uniós átlagnál két évvel korábban, 29 évesen adtak életet gyermekeiknek az anyák. A legmagasabb életkorban, átlagosan 30,1 évesen a cseh nők vállaltak gyermeket, őket a magyar, majd a lengyel nők követték, 29,8, illetve 29,6 éves átlagos életkorral. A legfiatalabbak, átlagosan 28,8 évesek a szlovák édesanyák voltak.
- Mind a négy visegrádi országra jellemző volt 2010 és 2014 között a halálozások számának csökkenése, azóta viszont egyértelműen emelkedik az elhunytak száma, ami a népesség idősödő korösszetételéből is adódik. A nyers halálozási arányszám mind a visegrádi országcsoportban, mind az unióban emelkedő irányzatot mutat, ám a V4-országok 2019. évi átlaga (11,0 ezrelék) magasabb volt, mint az unióé (10,4 ezrelék), és a különbség az utóbbi években nőtt.
- A születéskor várható átlagos élettartam 2018. évi, mindkét nembeli népességre számolt értékét tekintve Csehország áll az élen (79,1 év), majd Lengyelország (77,7 év) és Szlovákia (77,4 év) után Magyarország zárja a sort (76,2 év). A születéskor várható élettartam Csehország kivételével a többi visegrádi országban jelentősen elmarad az EU átlagától.
- 2010 és 2018 között Lengyelország kivételével a többi visegrádi országban emelkedett a házasságkötések száma. A legidősebb életkorban a magyar nők kötötték meg első házasságukat (29,6 évesen), a legfiatalabban pedig a szlovák nők (26,5 évesen). A teljes válási arányszám alapján a lengyel házasságok a legstabilabbak, számítások szerint a lengyel házaspárok 75%-a megélheti az ezüstitakodalmát.
- Az elmúlt tíz évre visszatekintve Magyarországot 2016-ban, Csehországot 2013-ban hagyták el többen, mint ahányan oda érkeztek, az azóta eltelt időszakban viszont mindkét országban folyamatosan emelkedett a nemzetközi bevándorlási többlet. 2019-ben a V4-országok mindegyikére nemzetközi bevándorlási többlet volt jellemző. A 2010 óta eltelt időszakban az unió egészében jóval magasabb volt a pozitív vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értéke, mint a V4-országokban, azonban az utóbbi években jelentősen csökkent a különbség, így 2019-ben az unióban 3,1, a V4-országokban 1,6 ezreléket ért el a nemzetközi bevándorlási többlet.

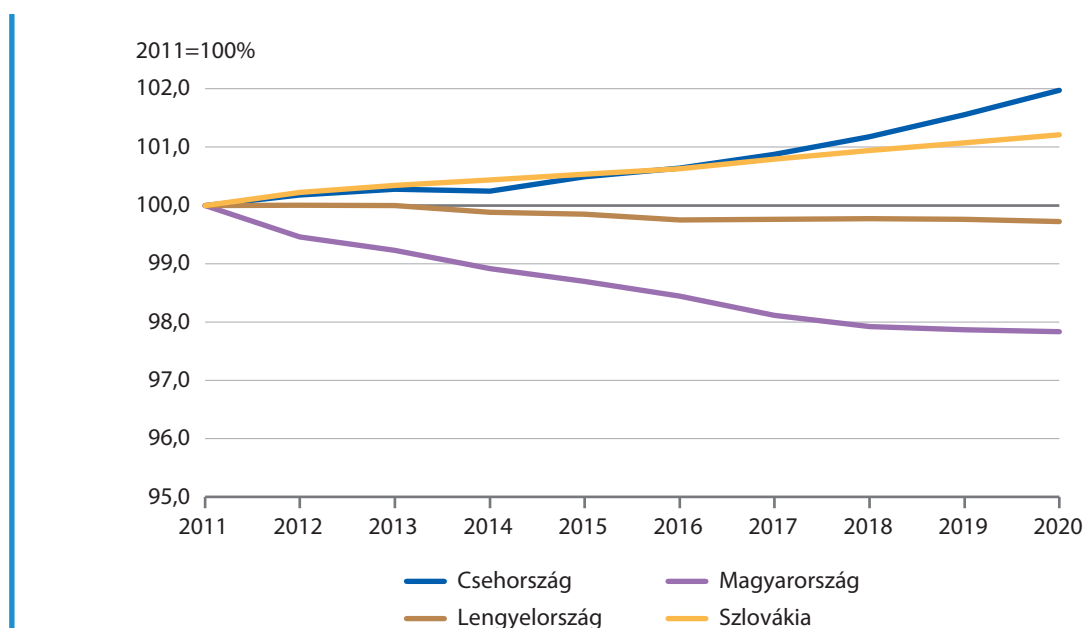
A visegrádi országok főbb népesedési és népmozgalmi jellemzői

A V4-országok össznépessége az utóbbi tíz évben némileg csökkent

A V4-országok össznépességének száma 2020. január 1-jén 63,9 millió fő volt. Nagyságrendjét tekintve ez Olaszország (60,2 millió) és Franciaország (67,1 millió) népességszáma közé esik. A domináns szerep Lengyelországnak a közel 38 milliós lélekszámával, ami az országcsoport össznépességének mintegy 60%-a. Csehország 10,7 milliós népességét Magyarország követi, közel 9,8 millió fővel, Szlovákia lakosságszáma pedig mintegy 5,5 millió. Az elmúlt tíz évben Magyarország és Lengyelország népessége csökkent, Csehországnak és Szlovákiának nőtt. **A V4-országok összlakosságának száma némileg mérséklődött, főleg hazánk népességének 2,2%-os csökkenése miatt.**

1. ábra

A népességszám alakulása 2011. január 1. és 2020. január 1. között

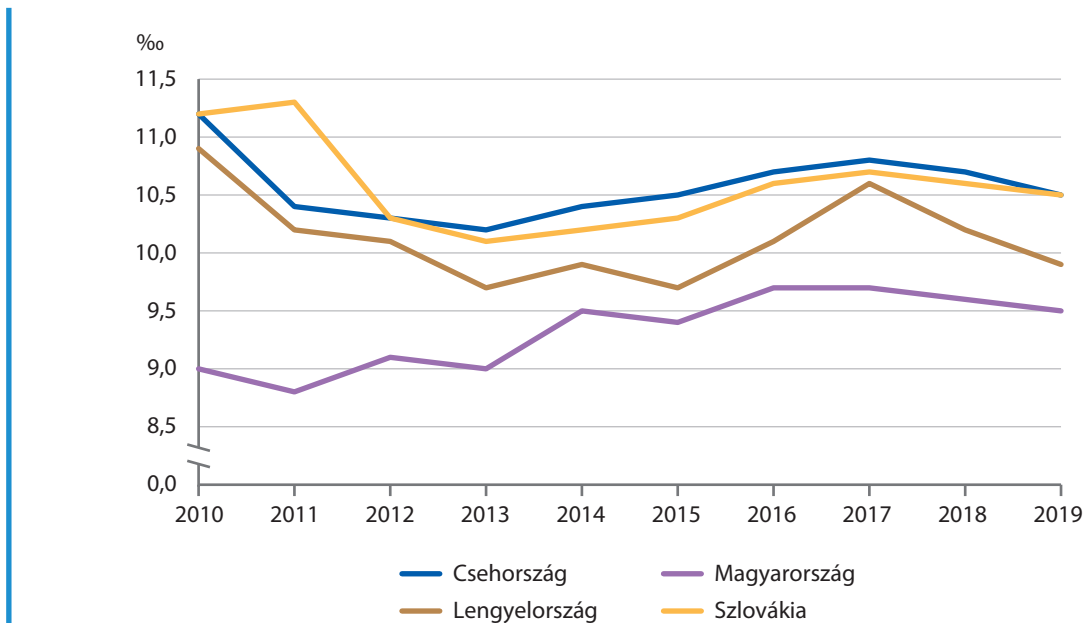
Szlovákiára és Csehországra természetes szaporodás, Lengyelországra és Magyarországra természetes fogyás jellemző

A népességszám változását a születések és halálozások, illetve a nemzetközi vándorlás egyenlege alakítja. A születések és a halálozások egymáshoz viszonyított száma, valamint aránya a népesség természetes szaporodását vagy fogyását határozza meg, ezt módosítja az egyes országokból el-, illetve oda bevándorló népesség egyenlege, ami a lélekszám tényleges növekedését vagy apadását eredményezi. 2019-ben **a születések ezer lakosra jutó száma azonos értékkel (10,5 ezrelék) Csehországban és Szlovákiában volt a legmagasabb, Magyarországon pedig a legalacsonyabb (9,5 ezrelék).** E mutató értéke 2013-hoz viszonyítva mind a négy országban emelkedő irányzatot mutat, az országok sorrendjének változatlansága mellett. A halálozások ezer főre jutó száma Szlovákiában és Csehországban alacsonyabb volt, mint Lengyelországban vagy hazánkban. Mind a négy országra jellemző a halálozások

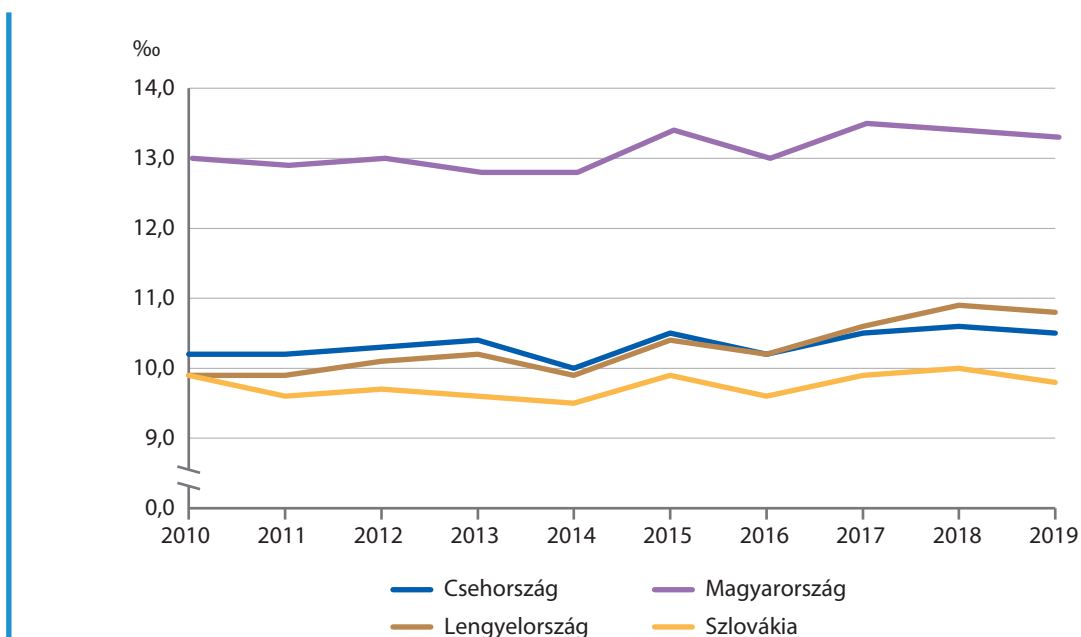

2014 óta tartó emelkedése, **hazánk halálozási arányszáma azonban az idősoros adatok szerint is kimagaslik.** A mutató értékét a halandósági viszonyok mellett a népesség korösszetétele is befolyásolja.

2. ábra
Az ezer főre jutó élveszületések száma

3. ábra
Az ezer főre jutó halálozások száma

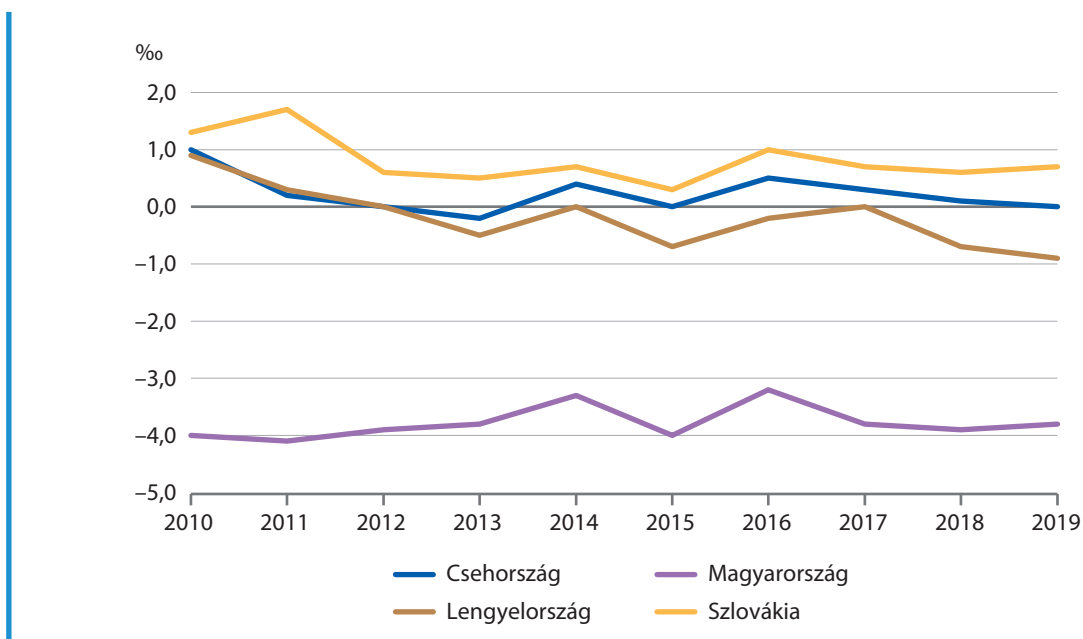

A születések és a halálozások egyenlegeként 2010 és 2019 között Szlovákiában és Csehországban természetes szaporodás volt megfigyelhető, Lengyelországban és Magyarországon viszont a halálozások száma és aránya meghaladta a születéseket, azaz természetes fogyás alakult ki. **Hazánkban volt az évenkénti természetes fogyás**

mértéke a legjelentősebb, 3-4 ezrelék közötti, 2010 óta folyamatosan megfigyelhető, a lengyeleknél viszont ennél jóval alacsonyabb, 0,0–0,9 ezrelék közötti, és nem folyamatos természetes fogyás következett be. A vizsgált időszakban Szlovákia népességét egyenletes szaporodás jellemezte. Csehországban a születések és a halálozások száma meglehetősen kiegyenlített volt, és a 2013. évi átmeneti természetes fogyástól eltekintve az ország népessége változatlan, vagy kismértékben gyarapszik.

4. ábra
Ezer főre jutó természetes szaporodás/fogyás

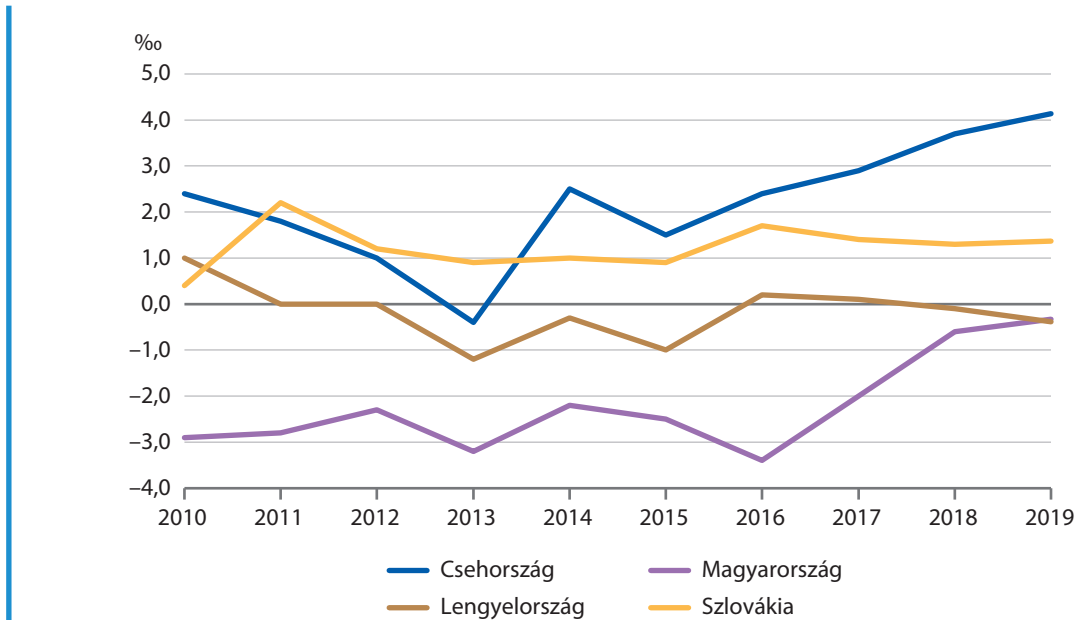
Csehországban és hazánkban a legjelentősebb a nemzetközi bevándorlási többlet

A V4-országok nemzetközi vándorlási egyenlege meglehetősen hektikusan alakult. **A legutóbbi, 2019. évi adatok szerint ebben az évben a V4-országok mindegyikében pozitív volt a nemzetközi vándorlás egyenlege:** Csehország 4,1 ezrelékes többletétől csupán kismértékben maradt el a 3,4 ezrelékes magyar egyenleg, ennél jóval alacsonyabb volt a lengyel (0,5 ezrelék) és a szlovák (0,7 ezrelék) bevándorlási többlet. Az elmúlt tíz évre visszatekintve Magyarországot 2016-ban, Csehországot 2013-ban hagyták el többen, mint ahányan oda érkeztek, az azóta eltelt időszakban viszont mindkét országban folyamatosan nőtt a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege. Lengyelországban a 2011 és 2015 közötti negatív nemzetközi vándorlási egyenleg fordult át kismértékű bevándorlási többletté. Szlovákiában 2011 óta viszonylag alacsony, de stabilan pozitív vándorlási egyenleget mutatnak az adatok.

A természetes népesedési folyamatok és a nemzetközi vándorlás egyenlegének figyelembe vételével Csehország népessége gyarapodott a legnagyobb mértékben, 4,1 ezrelékkal 2019-ben. Szlovákia lakossága ennél kisebb mértékű, de stabil növekedést mutat. Az utóbbi évek emelkedő vándorlási többlete jelentősen mérsékelte, ám megállítani nem tudta hazánk népességének folyamatos csökkenését. Lengyelországban a kisebb mértékű természetes fogyást korábban ellensúlyozta a bevándorlási többlet, az utóbbi években azonban kismértékben, de ténylegesen is csökkent a népesség lélekszáma.

5. ábra
Ezer főre jutó tényleges szaporodás/fogyás

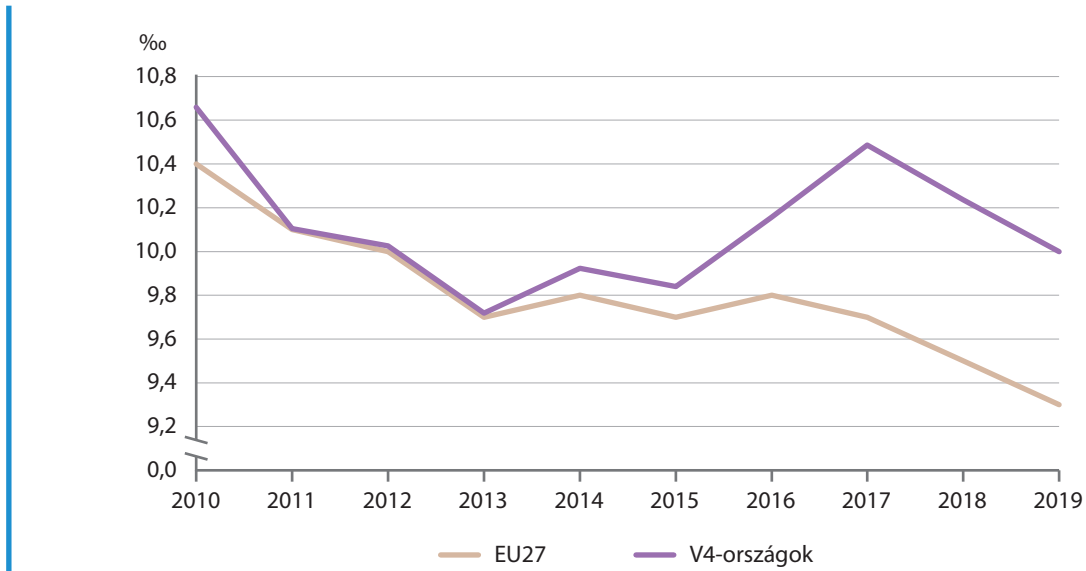
A V4-országocsoport népmozgalmi folyamatai az unió átlagának tükrében

A V4-országokban és az EU27-ben azonos mértékű volt a természetes fogyás 2019-ben

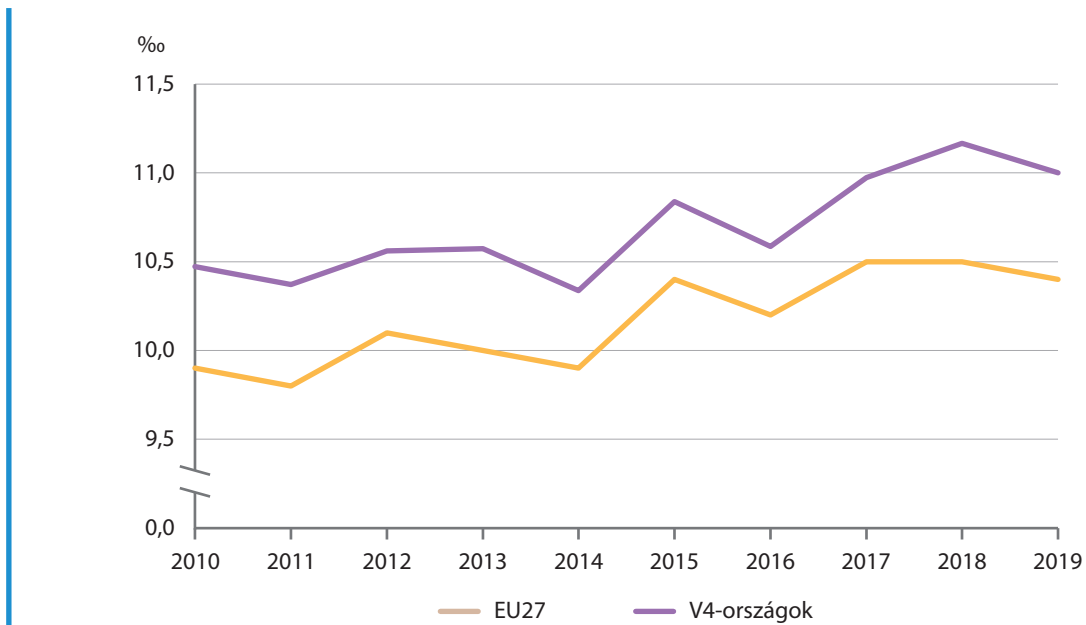
A természetes népmozgalmi folyamatok közül **a születések ezer lakosra jutó száma mind a V4-országok, mind az unió (EU27) átlagát tekintve 2013-ig csökkent, ezt követően azonban a mutató a két országocsoportban eltérően alakult.** A V4-országokat ingadozásokkal tarkított, de enyhén emelkedő trend jellemezte, míg az EU27 átlaga inkább stagnált, az elmúlt néhány évben pedig csökkent a nyers születési arányszám az unióban. A 2019. évi adatok szerint kinyílt az olló a két országocsoport között, mivel a V4-országok 10,0 ezrelékével szemben az EU27-ben 9,3 ezrelék volt a mutató értéke. Más a helyzet a halálozások ezer lakosra jutó számával. **A nyers halálozási arányszám mindkét országocsoportban emelkedő irányzatot mutat,** ám a vizsgált időszak egészében a V4-országok átlaga magasabb volt, mint az EU27-é, és az utóbbi években a különbség némi növekedést is jelez. 2019-ben a V4-országok 11,0 ezrelékével szemben az EU27-ben 10,4 ezrelék volt a nyers halálozási arányszám, ez 0,6 ezrelék-pontos eltérés az évtized közepén mért 0,4 ezrelékponttal szemben.

6. ábra
Az ezer főre jutó élveszületések száma

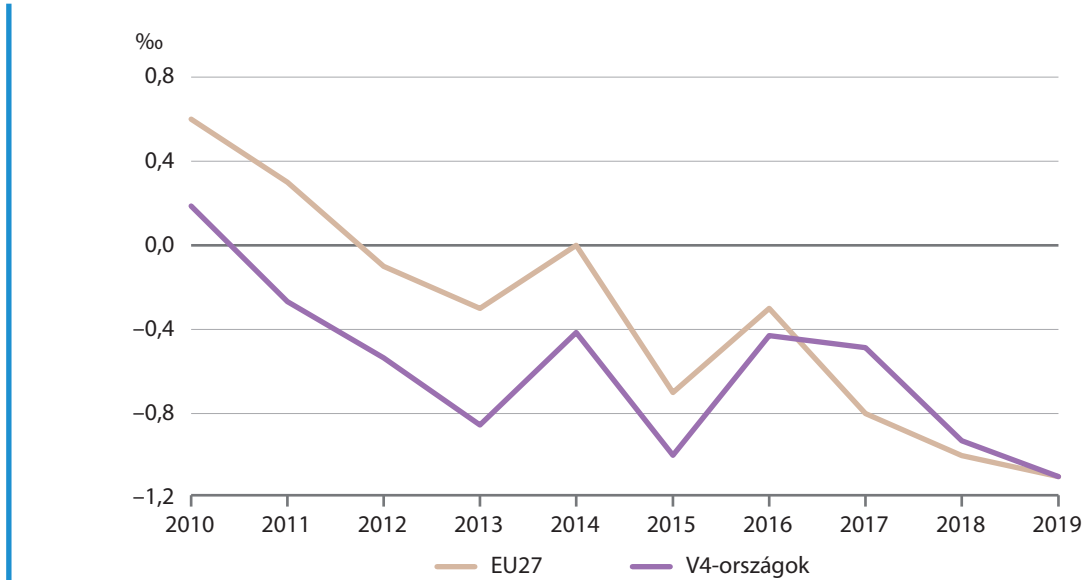
7. ábra
Az ezer főre jutó halálozások száma

2011 óta a V4-országok csoportjában, 2012 óta pedig az unió egészében is a halálozások száma meghaladja a születéseket, a népességszám természetes fogyása figyelhető meg. Ennek mértéke évenként különböző volt, de a V4-országok népessége gyorsabban csökkent a természetes fogyás következtében, mint az EU27 egészéé. Az utóbbi években kiegyenlítetté vált a trend, és 2019-ben mindkét országcsoportban azonos mértékű, -1,1 ezrelék volt a természetes fogyás mértéke.

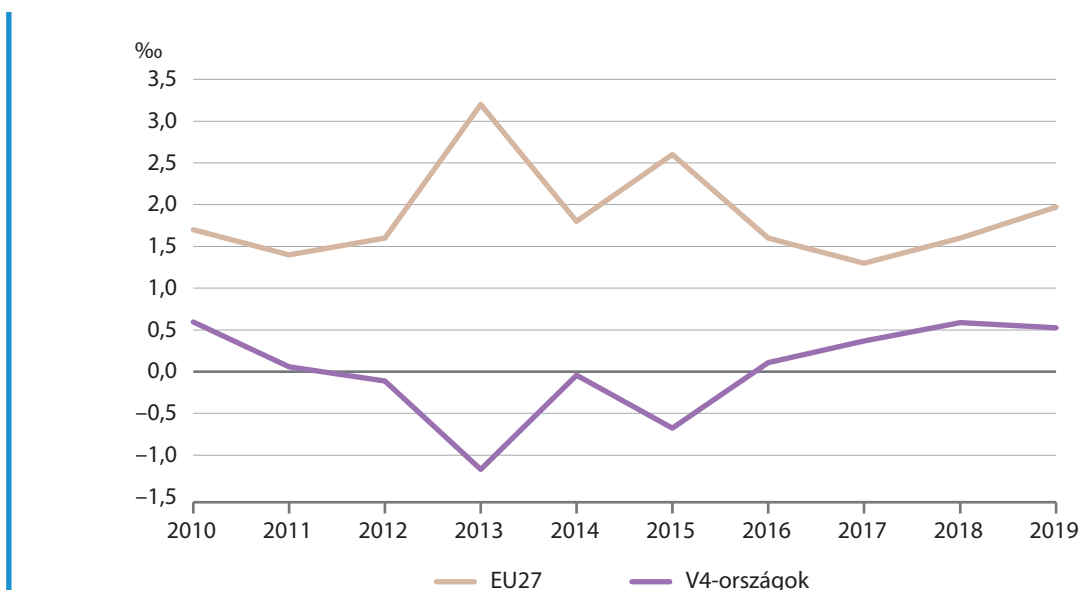

8. ábra
Ezer főre jutó természetes szaporodás/fogyás

A nemzetközi vándorlás népességre vetített aránya eltérő volt a két országcsoportban. **A 2010 óta eltelt időszakban az unió egészében jóval magasabb volt a pozitív vándorlási egyenleg ezer lakosra jutó értéke, mint a V4-országokban.** Kiugrónak számított a 2013. év, amikor az EU27-re számított legmagasabb, 3,4 ezrelékes vándorlási többlettel szemben a V4-országokban negatív (-0,3 ezrelék) nemzetközi vándorlási egyenleg mutatkozott. Ennél mérsékeltebb, de jelentős különbség volt 2015-ben is, amikor az EU27-ben 3,2, a V4-ekben 0,3 ezrelékes pozitív vándorlási egyenleget könyvelhettek el. Az emelkedő trend mindkét országcsoportban megfigyelhető, az utóbbi években viszont jelentősen szűkült az olló, mivel a 2019. évi adatok szerint az EU27-ben 3,1 ezrelék, a V4-országokban 1,6 ezrelék volt a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege.

9. ábra
Ezer főre jutó tényleges szaporodás/fogyás

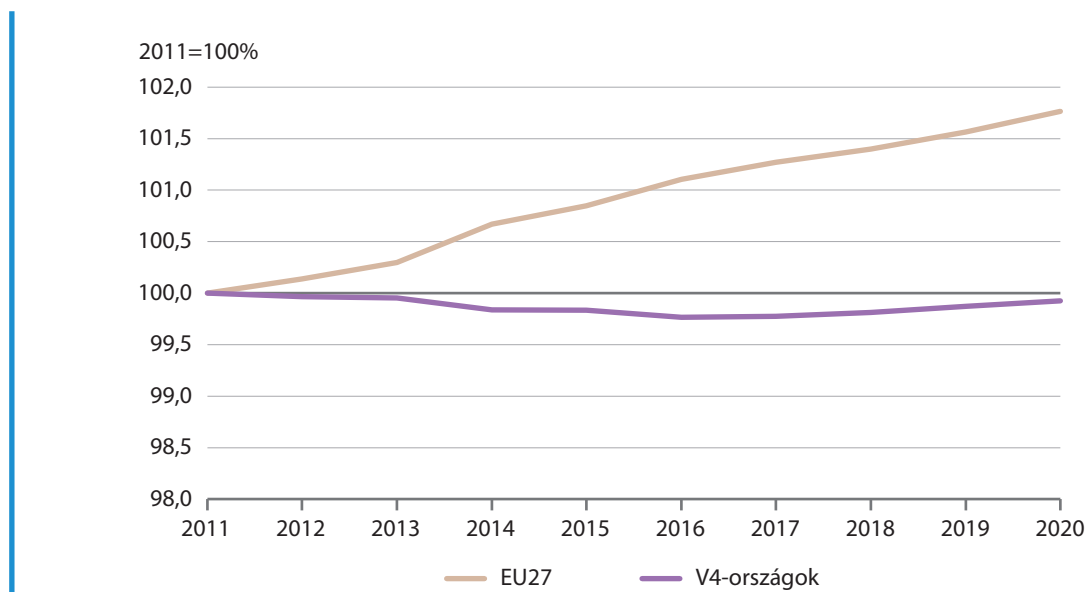

A V4-országcsoporthoz tartozó országok együttes lélekszáma 2011 és 2016 között kismértékben folyamatosan csökkent, az ezt követő emelkedés ellenére a 2020. január 1-jei 63,9 millió fős népességszám némileg elmaradt a vizsgált időszak kiinduló pontját jelentő 2011. év elejeitől. Az EU27 népességszáma viszont változó mértékű, de tartós szaporodást mutatott a vizsgált időszakban. A 2020. január 1-jén mért 447,7 milliós népesség mintegy 7,8 millió fővel haladta meg a 2011. január 1-jén mért 440,0 milliós népességet. Mindezek eredményeként a V4-országok súlya 14,5%-ról 14,3%-ra csökkent az EU27 népességén belül.

10. ábra

A népességszám alakulása 2011. január 1. és 2020. január 1. között

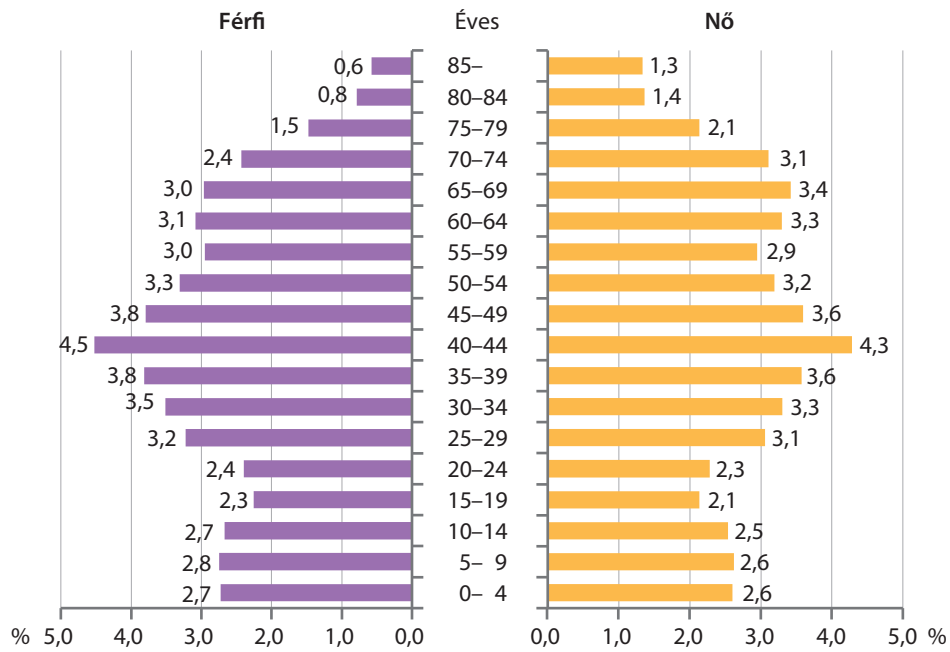

A V4-országok hasonló történelmi múltja visszatükröződik korfaik alakjában

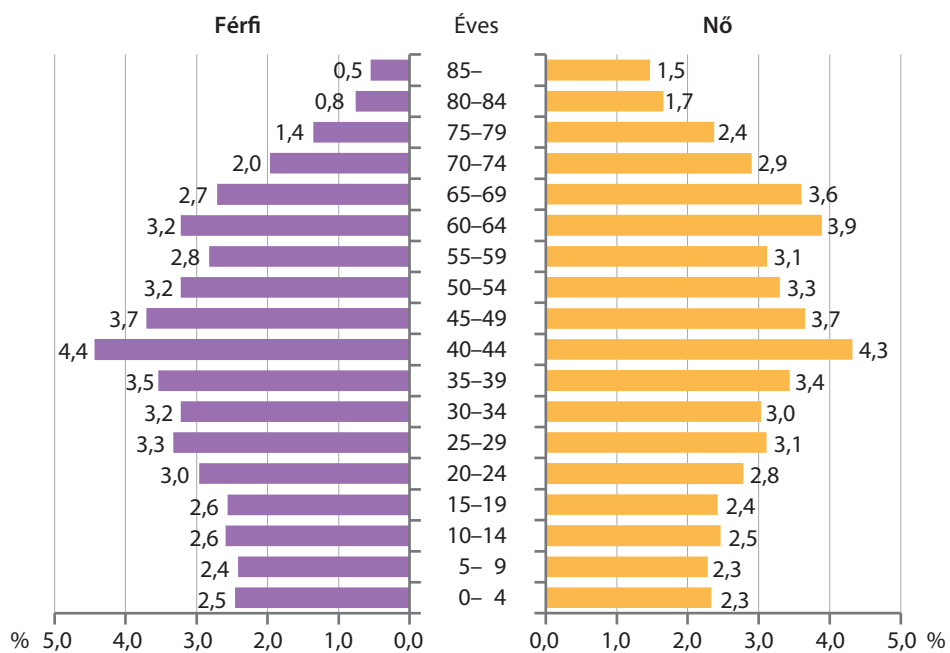
A népesség körösszetételét, az egyes nemzedékek egymáshoz viszonyított arányát a korfa mutatja meg a legszemléletesebb módon. Egy népesség korfája a demográfiai múltjának lenyomata, ugyanakkor bizonyos mértékben meghatározza az adott népesség jövőbeni kilátásait is. Feltűnő a harminc év alatti korosztályok csökkenő létszáma a mai középkorú nemzedékek létszámához képest. Ez azt jelenti, hogy **a rendszerváltás időszaka hasonló demográfiai reakciókat váltott ki mind a négy országban, és ez a születések számának a korábbiakhoz mért jelentős visszaesésével járt együtt.** Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy az utóbbi tíz évben ez a hanyatló irányzat megállt, mivel a tíz év alatti korosztályok létszáma, ha kismértékben is, de mind a négy országban meghaladja a tizenévesekét. Ugyancsak hasonló a ma 40-es éveikben járó korosztályok viszonylag magas létszáma a náluk tíz évvel idősebb 50-es korosztályokhoz képest. Időben visszatekintve ez azt jelenti, hogy az 1960-as évek mind a négy országban csökkenő születésszámmal jártak együtt, amit az 1970-es és részben az 1980-as évek fellendülő születései követtek. A második világháborút követő születési hullám jelei látszanak a jelenleg 60-as éveikben járó nemzedékek magas létszámában. A magyar adatokban ez a "Ratkó-generációt" jelenti, akik kiugróan magas létszámát a művi vetélések szigorú tilalma, majd az ezt követő teljes liberalizáció és zuhanó születésszám követte. Az idősebb korosztályok létszámának a V4-országok korfaiban mutatkozó ingadozásai az állami szabályozás hasonló folyamataira utaló jelek lehetnek.

11. ábra
Csehország korfája, 2019. január 1.

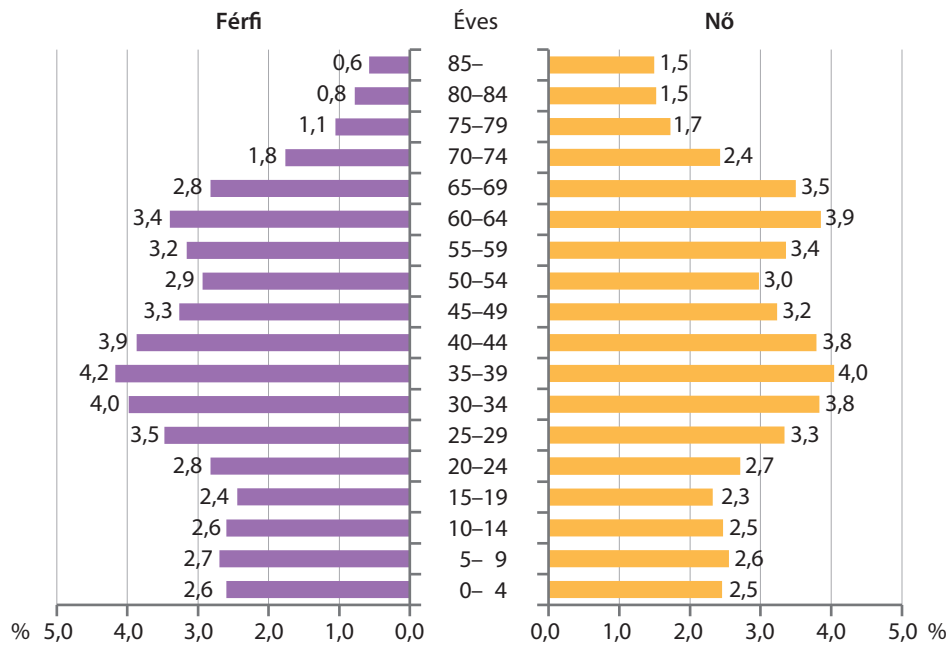

12. ábra
Magyarország korfája, 2019. január 1.

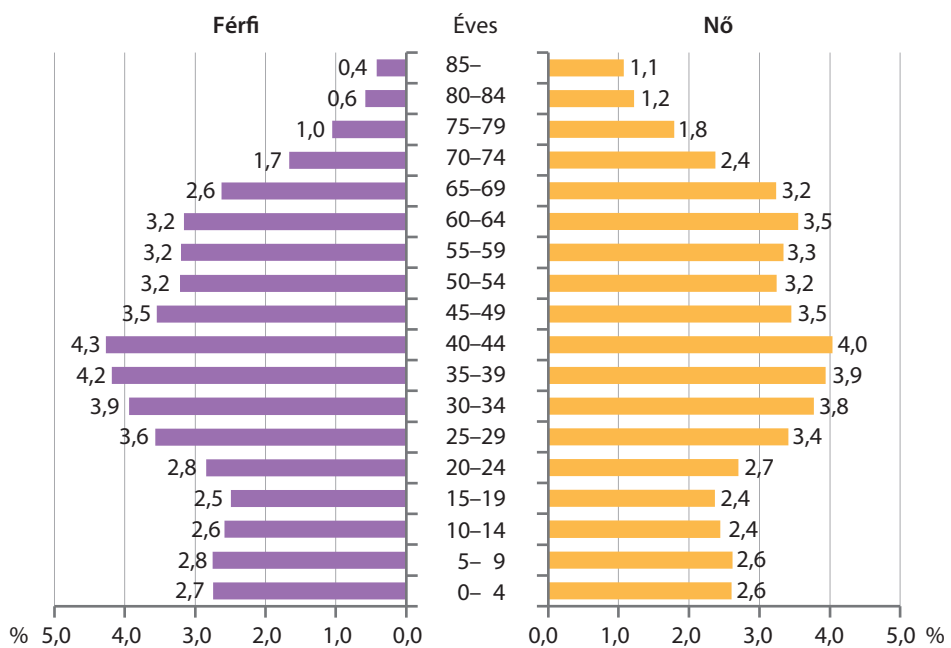

13. ábra
Lengyelország korfája, 2019. január 1.

14. ábra
Szlovákia korfája, 2019. január 1.

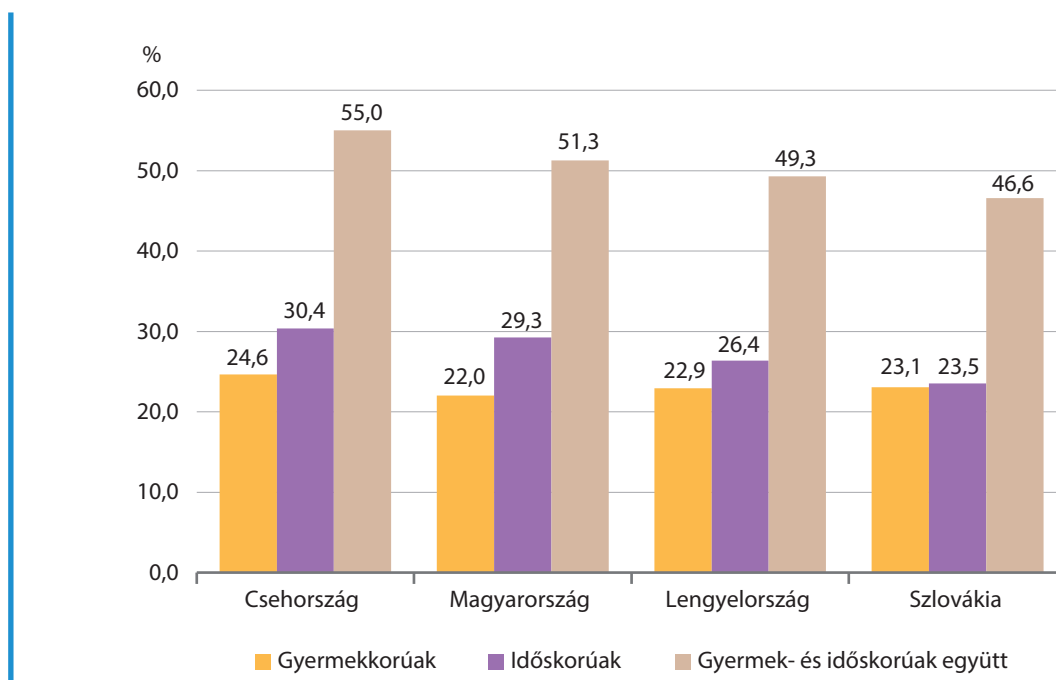
Mind a négy országban magasabb számú időskorú lakos jut száz aktív korúra, mint 15 év alatti gyermekkorú

A korfa aljának zsugorodása mind a négy országban a hosszabb távú reprodukciós hiányt és a népesség fokozatos előregedését mutatja. A folyamat viszont eltérő mértékben érinti a V4-országok népességét. Ennek bemutatására az ún. függőségi (eltartási) mutatókat használjuk, amelyek három nagyobb korosztály egymáshoz viszonyított arányával jellemzik a népesség korösszetételét. Ezek a 15 év alatti gyermekkorúak, a 15–64 éves aktív korúak, valamint a 65 évesek és ennél idősebb lakosok. A 15 év alatti és 64 év feletti korosztályokat együtt inaktív korú népességnek nevezzük. A gyermekkorúak eltartási rátáját alapvetően a vizsgálat időpontját megelőző 15 év születési mozgalma befolyásolja. Növekvő születésszám mellett emelkedik, ellenkező esetben csökken a gyermekkorúaknak az aktív korú népességhez viszonyított aránya.

A születési mozgalom hosszabb távú alacsony szintjét jelzi mind a négy visegrádi országnál a 15 év alattiak aktív korú népességhez viszonyított alacsony aránya. A mutató értéke Csehországban a legmagasabb (24,6%), hazánkban a legalacsonyabb (22,0%). A szlovákok a csehekhez, a lengyelek inkább a magyarokhoz állnak közelebb.

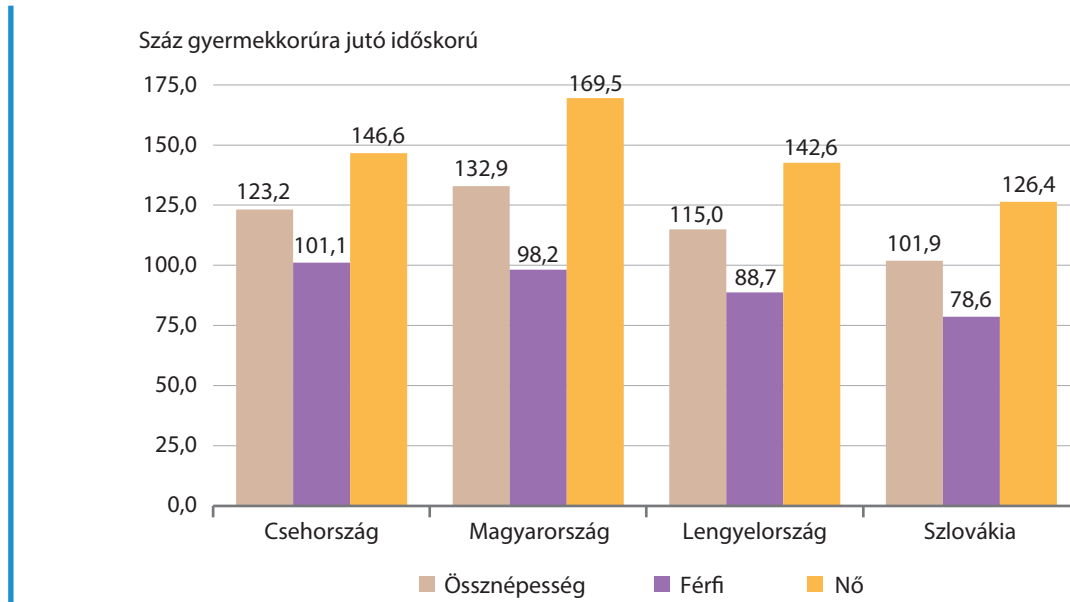
Az időskorúak sok szállal kapcsolódnak az aktív korú népességhez, és bizonyos értelemben függőségi kapcsolat áll a két népességcsoport között. A V4-országokban a 65 éves és annál idősebb lakosok össznépességen belüli száma és aránya is nőtt. E mutatónál is Csehország áll az élen, utána a magyarok, a lengyelek és a szlovákok következnek. Szlovákia az egyetlen ország, ahol közel azonos számú gyermek- és időskorú jut száz aktív korú lakosra, így demográfiai értelemben Szlovákiában él a legfiatalabb és legkiegyensúlyozottabb korösszetételű népesség.

15. ábra
Eltartottsági/függőségi ráták, 2019. január 1.

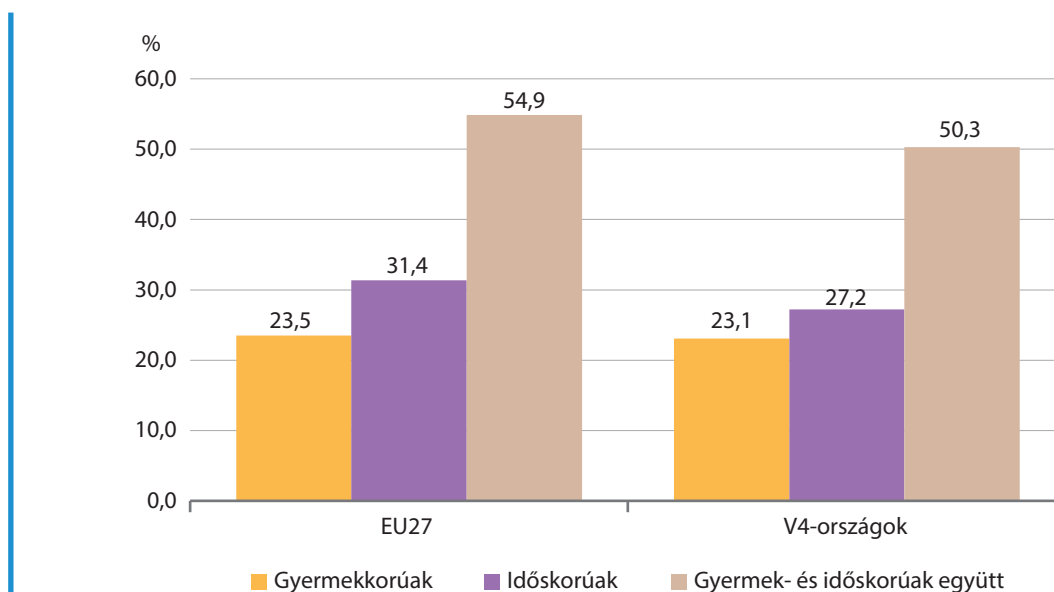
16. ábra
Öregedési index, 2019. január 1.

A gyermek- és időskorú lakosok (inaktív korúak) együttes száma megközelítőleg fele akkora, mint az aktív korú népességé. **A cseheknekél 55, a magyaroknakél 51, a lengyeleknekél 49, a szlovákoknakél 47 gyermek és időskorú jut száz aktív korú lakosra.**

Az időskorúak gyermekkorú népességhez viszonyított arányát az ún. öregedési index mutatja meg. A V4-országok mindegyikében több időskorú, mint gyermekkorú lakos jut száz aktív korú népességre. Ez a többlet jelzi az adott népesség előregedésének mértékét és egyben a népesség utánpótlásának hiányát. **Magyarországon száz gyermekkorúra 133, a cseheknekél 123, a lengyeleknekél 115, a szlovákoknakél 102 időskorú személy jut.**

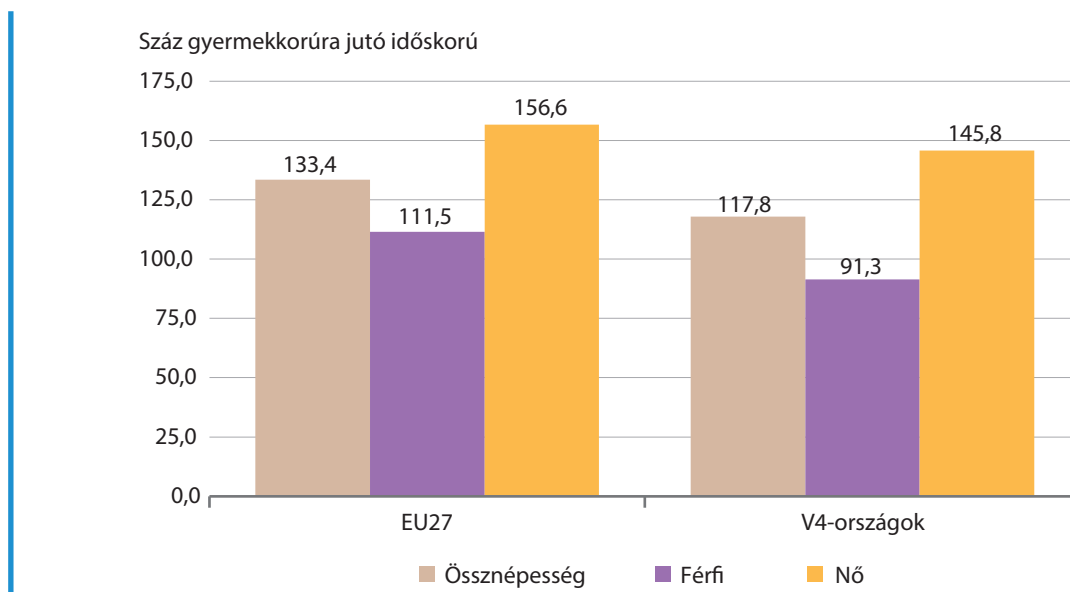
17. ábra
Eltartottsági/függőségi ráták, 2019. január 1.

A magas magyar arányt nem annyira az időskorú lakosok nagy, hanem inkább a gyermekkorúak kis létszáma és aránya okozza. A férfiak és a nők eltérő halandósága következtében az időskorúak gyermekkorúakhoz viszonyított aránya főleg a nőknél magas. Száz leánygyermekre a magyaroknál 170, a cseheknél 147, a lengyeleknél 143, a szlovákoknál 126 időskorú nő jut. Ezzel szemben az időskorú férfiak hiánya mutatkozik meg abban, hogy egyedül a cseheknél kiegyenlített az arány, ahol száz fiúgyermekre 102 időskorú férfi jut, a többi három országban viszont a 65 éves és annál idősebb férfiak létszáma és aránya elmarad a fiúgyermekektől.

18. ábra
Öregedési index, 2019. január 1.

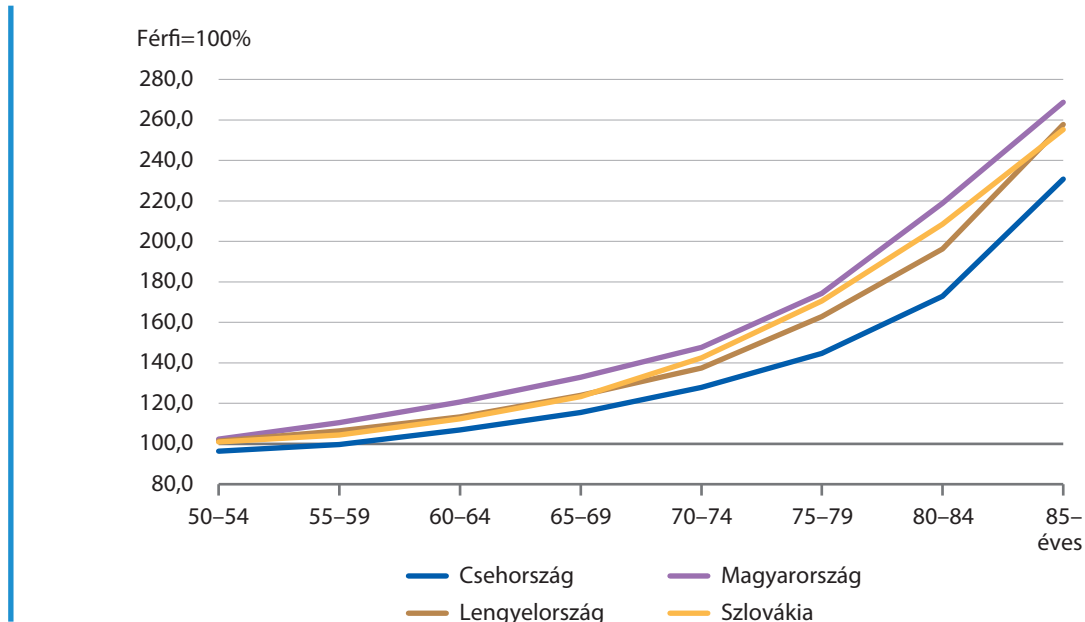

A nemek eltérő halandósága miatt az idősebb életkorokban egyre jelentősebb a nőtöbbség

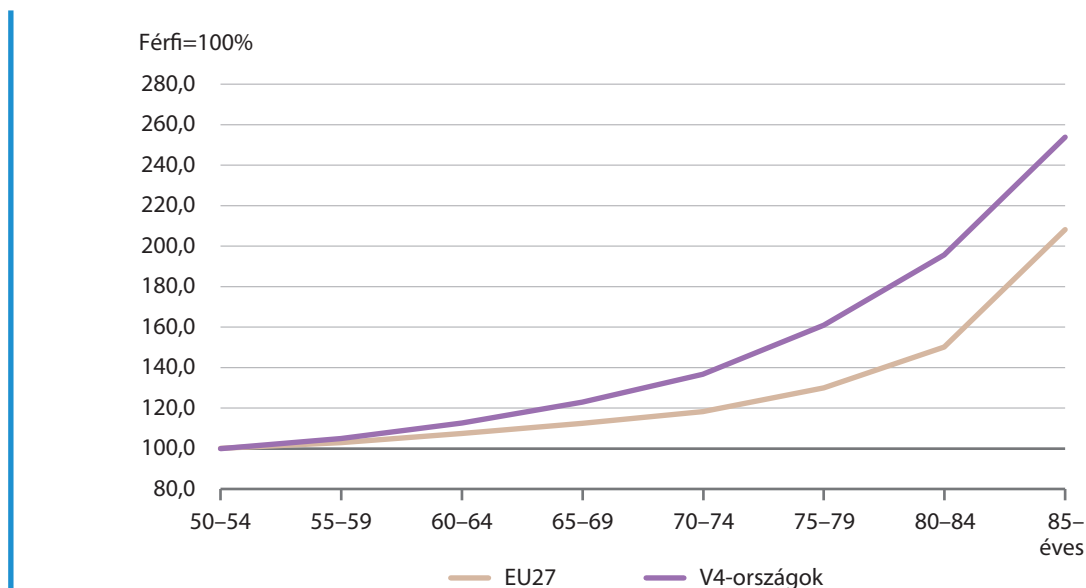
A nemek szerinti jelentős különbségekben a halandóság és a várható élettartam férfiak és nők közötti különbsége játssza a meghatározó szerepet. A fiúszületési többlet a V4-országok mindegyikében megfigyelhető, így a gyermekek és fiatalok, illetve a középkorú lakosok között több a fiú/férfi, mint a leány/nő. Ugyanakkor a fiúk, illetve a férfiak magasabb fiatalkori halandósága miatt egy bizonyos életkorban a nemek aránya kiegyenlítődik, majd ezt követően, a kor előrehaladásával nőtöbbség alakul ki. A kiegyenlítődés, illetve **a nőtöbbség kialakulása a V4-országokban is az 50-es éveik elején járó nemzedékeknél figyelhető meg.** Kivételt képeznek ez alól a csehek, akiknél ezen életkor a 60-as éveik első felére esik. Ez azt jelenti, hogy a fiatalabb férfiak halandósági többlete a cseheknél a legkisebb, így náluk későbbi életszakaszban alakul ki a nemek arányának kiegyenlítődése és a nők életkor szerinti túlsúlya. Az idősebb életkorokban egyre dominánsabb szerep jut a nőknek. **A nők életkor szerinti többlete Magyarországon a legjelentősebb,** mivel a 70-es éveik első felében járó nők másfélszer, a 80–84 éves nők több mint kétszer, a 85 év felettiek pedig már 2,7-szer többen vannak, mint a férfiak. A csehek mellett a lengyeleknél és a szlovákoknál is ennél kisebbek a különbségek. A V4-országok népességét az EU27 népességével összevetve egyértelművé válik az időskori halandóságban jelentkező különbség a két országcsoport között. Minél kedvezőbbek az általános halandósági viszonyok, annál kisebbek a nemek közötti különbségek. **Az EU27 népességében jóval alacsonyabb az időskorú nők számbeli többlete, mint a V4-országocsoportban.**

19. ábra
Nőtöbblet korcsoport szerint, 2019. január 1.

20. ábra
Nőtöbblet korcsoport szerint az EU27- és a V4-országocsoportokban, 2019. január 1.

A V4-országok népességének medián életkora alacsonyabb az EU27 átlagánál

A gyermekkorúak eltarthatási rátája megközelítőleg azonos a V4- és az EU27-országokban, a többi mutatót tekintve viszont mindenhol magasabbak az értékek az EU27-ben, így magasabb az időskorúak és az inaktív korúak száz aktív korú lakosra jutó aránya, és magasabb az öregedési index értéke is, azaz a V4-országok demográfiaiban valamilyen kedvezőbb helyzetben vannak, mivel fiatalabb a népességük és kiegyensúlyozottabb a korösszetételük, mint az

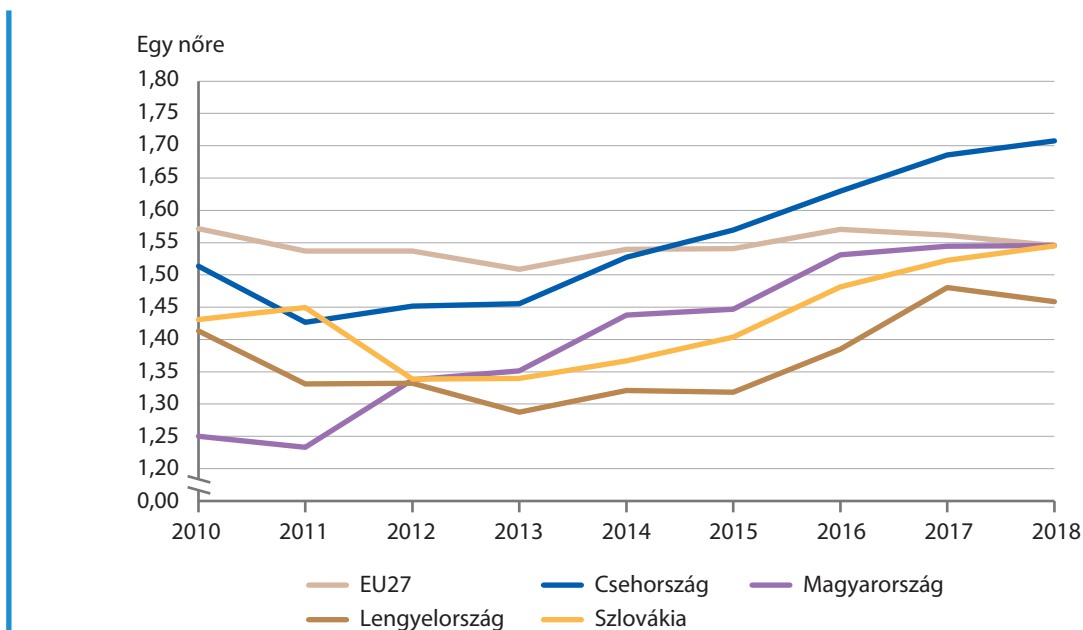

EU27 össznépesége. Ezt a megállapítást támasztja alá a vizsgált népeségek medián életkora, amelynél a népesség egyik fele fiatalabb, a másik fele pedig idősebb életkorú. Az EU27 fokozatos elöregedését jelzi a medián életkor folyamatos emelkedése, ami 2010 és 2019 között 2,4 évvel, 41,3 évről 43,7 évre nőtt. Ezek az értékek a V4-országok mindegyike esetében alacsonyabbak, de az emelkedés üteme (az elöregedés folyamata) nagyobb mértékű, 3,0 és 3,6 év közötti volt. **A magyar medián életkor (43,0 év) közelíti meg legjobban az EU27 értékét**, a szlovákoknál pedig a legalacsonyabb (40,6 év).

A V4-országocsoport teljes termékenységi arányszáma kismértékben elmarad az EU27 átlagától

A termékenységi mutatók a szülőképes korú nők számához viszonyítják a születéseket, így tisztább képet nyújtanak a születési mozgalom irányzatairól, mint a nyers mutató, ami a népesség egészéhez viszonyítja a születések számát. A termékenység összefoglaló mutatója a teljes termékenységi arányszám (TTA), ami a nők életük során vállalt gyermekeinek átlagos számát mutatja meg az adott év gyermekvállalási gyakorisága mellett. Hipotetikus mutató, azt feltételezi, hogy az életkor szerinti születési arányszámok tartósan megmaradnak. A fiatalabb vagy az érettebb nők gyermekvállalási kedve viszont hosszabb távon, vagy akár évről évre is változhat, így a TTA évenkénti értéke és trendje is módosulhat.

21. ábra
Teljes termékenységi arányszám (TTA)

A V4-országok 2018. évi adatai szerint a TTA értéke Csehországban a legmagasabb: egy nőre számítva 1,71 gyermek. Őket a magyarok és a szlovákok követik, 1,55, illetve 1,54 gyermekkel, végül a lengyelek zárják a sort, 1,46-os TTA-értékkel. Az elmúlt tíz év trendjeit tekintve figyelmet érdemel, hogy eltérő időpontban, de mindegyik országban volt egy mélypont, amitől kezdve a TTA értéke emelkedő irányzatot vett, és ha időközben stagnálás, vagy csökkenés is következett be, egyik országban sem süllyedt a TTA a korábbi mélypontot jelentő szintre. 2010-et követően ez a mélypont a csehéknél és a magyaroknál 2011-ben volt, 1,43-os, illetve 1,23-os TTA-értékkel, a magyar adat a V4-országok között a legalacsonyabb értéket jelentette. A szlovákoknál és a len-

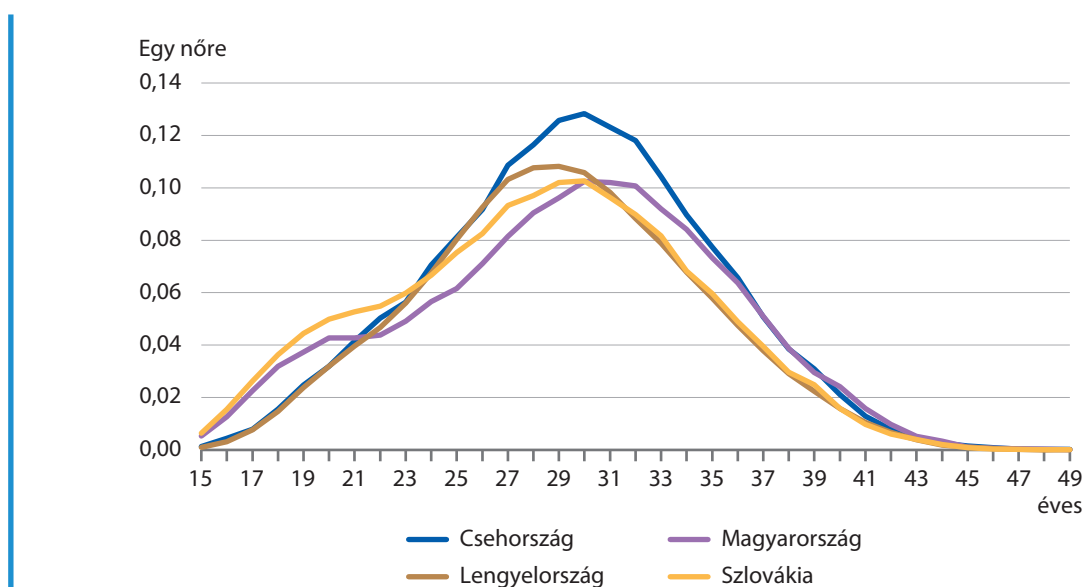
gyeeknél 2013-ban volt a lokális minimum, 1,34-es, illetve 1,29-es egy nőre számított átlagos gyermekszámmal. Ami a növekedés dinamikáját illeti, a legjelentősebb emelkedés Magyarországon következett be, ahol a TTA értéke mintegy 26%-kal nőtt 2011 és 2018 között, a cseheknél a magasabb kiindulópont mellett is közel 20, a szlovákoknál és lengyeleknél pedig rövidebb időszak alatt 15, illetve 13% volt az emelkedés mértéke. Az elmúlt éveket tekintve a magyaroknál stagnálás, a lengyeleknél pedig 2018-ban kisebb mértékű csökkenés következett be.

A V4-országok trendjeit az EU27 átlagával összevetve figyelmet érdemel, hogy a vizsgált időszak első felében, 2014-ig a V4-országok TTA-értéke mindenhol az EU27 átlaga alatt maradt, ezt követően viszont a cseheknél meghaladja, a magyaroknál és a szlovákoknál pedig az EU-27 átlagához közelít, és csak a lengyel adatok maradnak el ettől az értéktől.

A bruttó reprodukciós hiány a V4-ek közül a cseheknél a legalacsonyabb, kisebb mértékű, mint az EU27-ben

A TTA értékét a leány élveszületési hányaddal megszorozva durva becslését kapjuk a bruttó reprodukciós együtthatónak. A népesség reprodukciója akkor biztosított, ha minden nő a szülőképes kora során legalább 1 leánygyermeknek ad életet. A TTA értékei alapján becsült leányszületések száma sehol sem éri el ezt a szintet. Az EU27-re 2018-ban 0,75 ez az érték, ami 25%-os reprodukciós hiányt mutat, a V4-országok közül a cseheknél a legbiztatóbb a helyzet a 0,84-os értékkel, a magyar és szlovák nőknél azonos az EU27 átlagával (0,75), a lengyeleknél pedig 0,71 leánygyermekkel a legalacsonyabb. A halandóságot is figyelembe vevő nettó reprodukciós együttható eltérő mértékben, de mindenhol a jelzett értékek alatt marad.

22. ábra
Élveszületések az anya életkora szerint, 2018

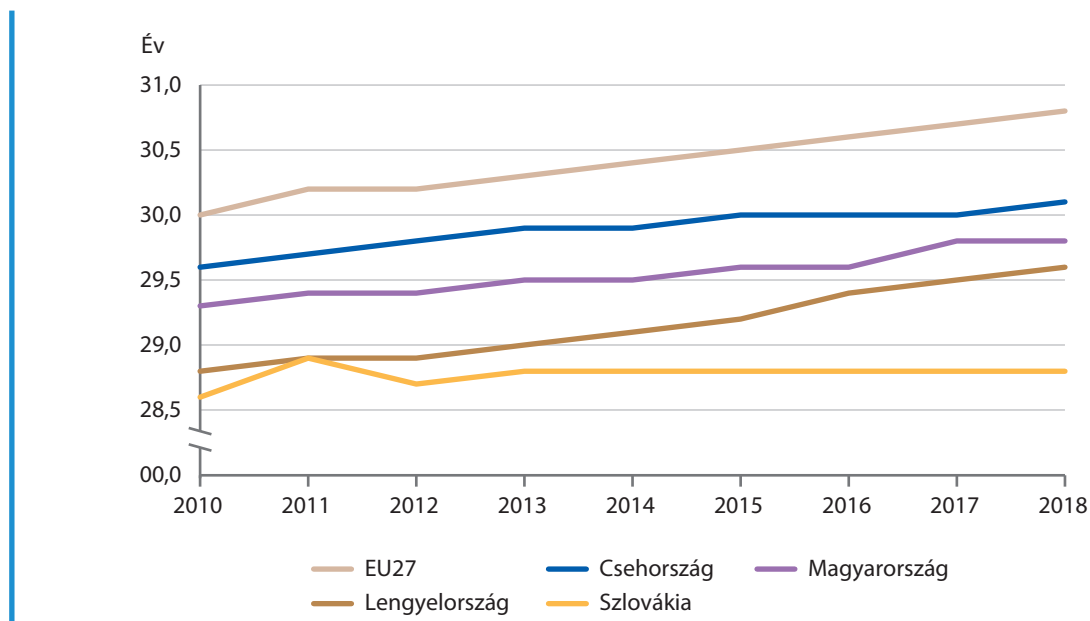
A TTA értéke az egyes életkorok szerinti születési arányszámok összege, így lehetőséget nyújt arra, hogy bemutassuk a gyermekvállalás életkor szerinti profilját. Ez alapján képet kaphatunk arról, hogy hogyan változik a görbe alakja, fiatalon vagy a szülőképes kor idősebb életkoraiban vállalják inkább gyermekeiket az anyák, illetve ezek alapján miként alakul a gyermekvállalás átlagos életkora. A görbe alatti terület nagysága kifejezi a TTA értékét, és ennek változásával arányosan változik a terület nagysága is. A V4-országok gyermekvállalási gyakorlatában bizonyos hasonlóságok, de eltérések is megfigyelhetők. Az életkor szerinti görbe 2018. évi alakja a magyar és a szlovák adatok

között mutatja a legnagyobb hasonlóságot. A különbség abban mutatkozik, hogy a 30 év alatti szlovák nők termékenysége minden életkorban magasabb, mint magyar nő társaiké, az így kialakult hiányt viszont sikerrel ellensúlyozza a 30 év feletti magyar nők gyermekvállalási többlete. A TTA értéke és a görbe alatti terület mindkét országban közel azonos nagyságú volt 2018-ban.

A cseh és a lengyel nők életkor szerinti termékenysége abban különbözik, hogy a 20-as éveik végétől a cseh nők szülésgyakorisága egyre inkább meghaladja a lengyel nőkéét, ennek eredményeként a cseh és a lengyel nők termékenységében jelentkezik a legnagyobb különbség a V4-országok körében.

23. ábra
A gyermekvállalás átlagos életkora

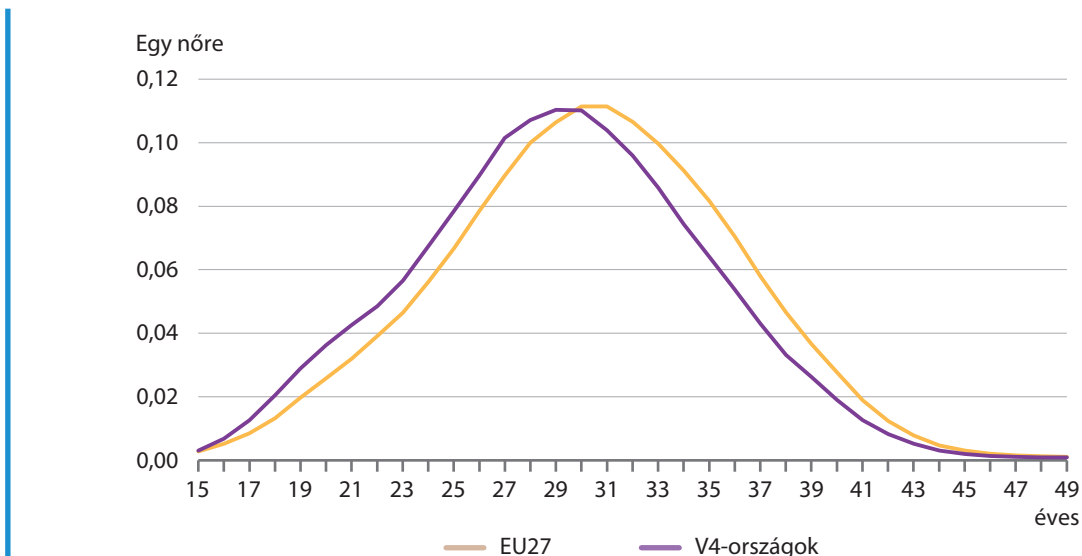
Az anyák a V4-országokban átlagosan fiatalabb életkorban hozzák világra a gyermeküket, mint az EU27-ben

A szlovák és a lengyel nőknél a kívánt gyermekek többsége, mintegy 61–63%-a megszületik az anyák 20-as éveinek végéig, míg a cseh és a magyar nők esetében ez az arány csak 55–56%. Az elmúlt évtizedben a V4-országok mindegyikében emelkedett a termékenység szintje, ezzel párhuzamosan mintegy 0,5 évvel nőtt a gyermekvállalás átlagos életkora. **A 2018. évi adatok szerint a cseh nők vállalják gyermekeiket a legmagasabb életkorban, átlagosan 30,1 évesen, őket a magyar, majd a lengyel nő társaik követik, 29,8 éves, illetve 29,6 éves átlagos életkorral.** Szlovákiában volt a szülő nők átlagos életkora a legfiatalabb, átlagosan 28,8 éves életkorral, ami 2011 és 2018 között lényegében változatlan maradt.

Az EU27 és a V4-országok gyermekvállalási gyakorlatát összevetve a V4-országokban átlagosan fiatalabb életkorban adnak életet gyermekeiknek az anyák, mind az első, mind az összes gyermeket figyelembe véve. **Az EU27 31 éves modális életkorával szemben a V4-országok édesanyái 29 évesen vállalják leggyakrabban gyermekeiket.** A 2018. évi adatok szerint a V4-országok TTA-értéke (1,52) kismértékben még mindig elmarad az EU27 átlagától (1,54), főleg a 30 évnél idősebb nők gyakoribb gyermekvállalása miatt. Itt szükséges megjegyezni, hogy a V4-országok együttesére számolt adatoknál Lengyelország súlya 60%-kal szerepel, így az átlagos értékeket is erősen befolyásolják a lengyel születési magatartások.

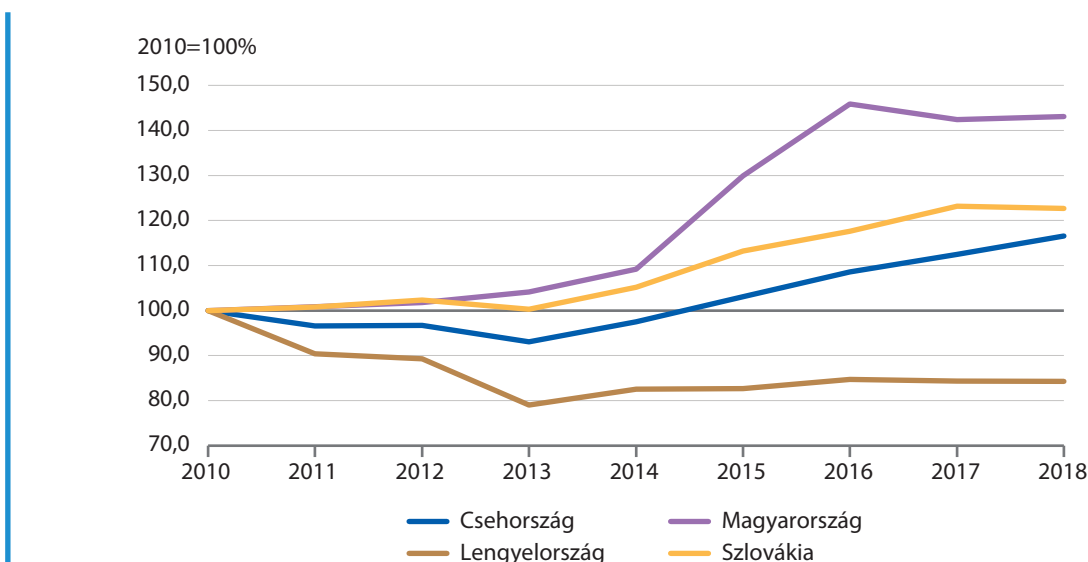
24. ábra
Élveszületések az anya életkora szerint, 2018

A V4-országok házassági mozgalma változatos képet mutat

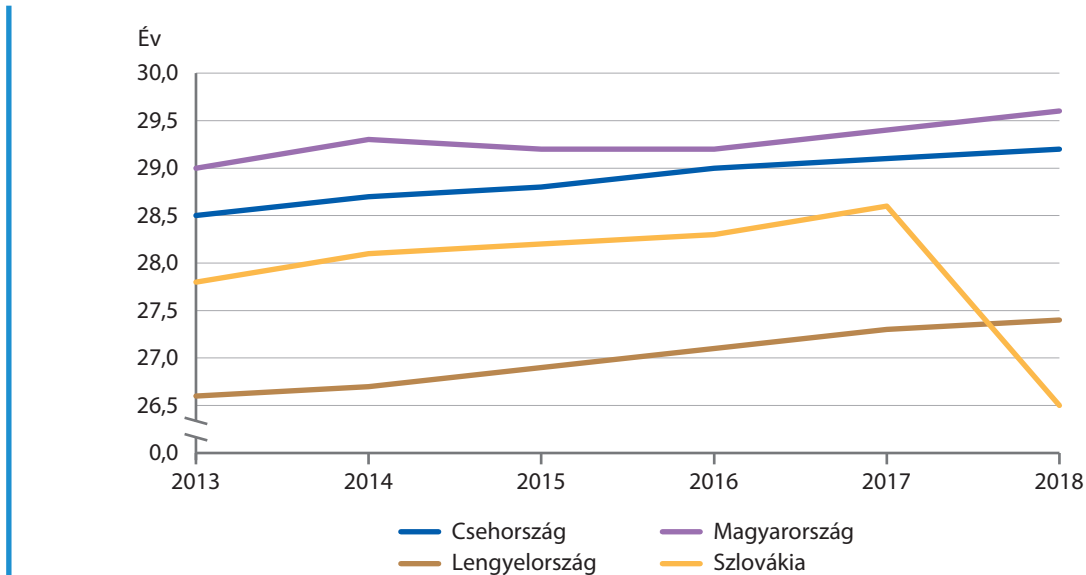
2010 és 2013 között csökkenő, stagnáló irányzat figyelhető meg mind a négy országban, ezt követően a V4-országok mindegyikében fellendülő időszak következett. A legjelentősebb változás hazánkban történt, 2013 és 2016 között mintegy 40%-os volt az emelkedés mértéke, majd kismértékű csökkenés következett 2018-ig. Csehországban folyamatos növekedés mellett 25%-kal nőttek a házasságkötések 2013 és 2018 között, de Szlovákiában is mintegy 23% volt az emelkedés mértéke. Lengyelországban viszont a jelentős visszaesést követően is csak kismértékű, 6–7%-os növekedés figyelhető meg ugyanezen időszak között. **Össességében a lengyelek kivételével a V4-országok mindegyikében emelkedett a házasságkötések száma 2010 és 2018 között.**

25. ábra
A házasságkötések számának alakulása

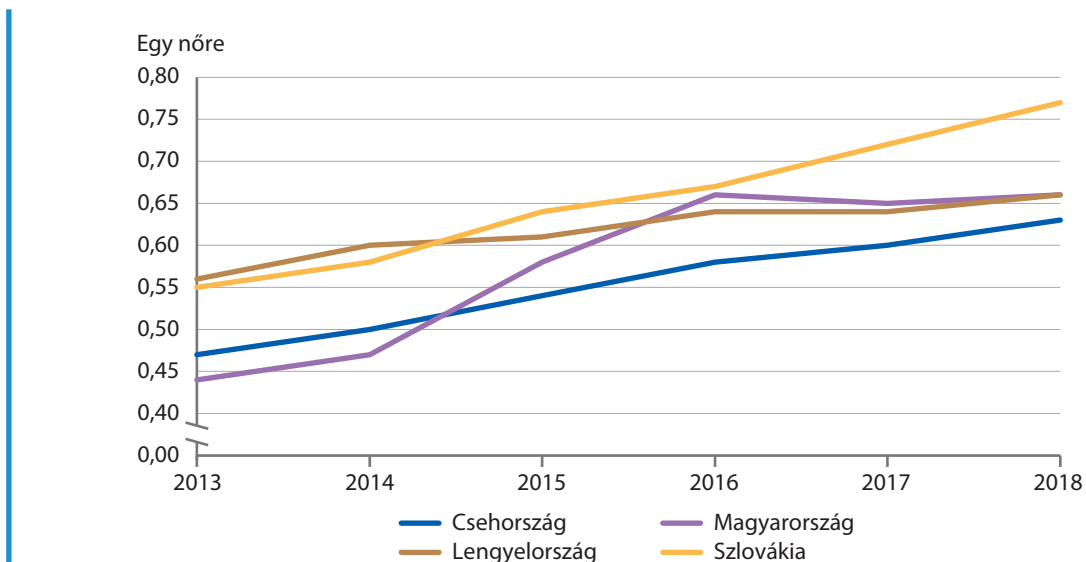

26. ábra
A nők átlagos életkora az első házasságkötéskor

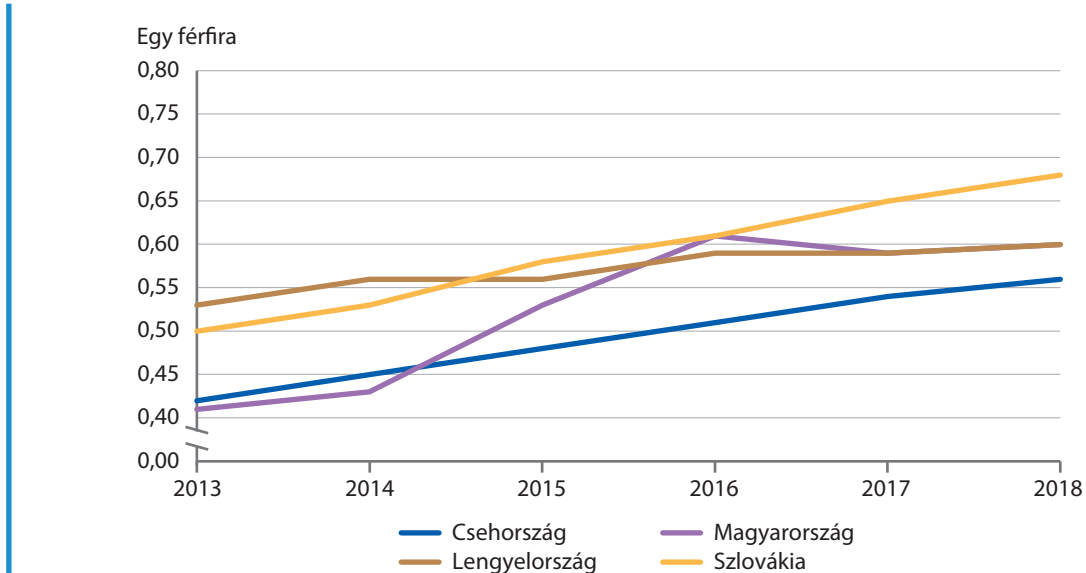
A házasságra lépő párok egyre idősebb életkorban kötik meg első házasságukat. Szlovákia kivételével mindhárom országban 1,3 évvel emelkedett a nők átlagos életkora 2010 és 2018 között. A szlovákoknál váratlan és jelentős visszaesés szakította meg az emelkedő irányzatot 2018-ban. Az előző évhez viszonyítva 2,1 évvel csökkent az első házasságkötés átlagos életkora, és ez az először házasságra lépő nőkre és férfiakra egyaránt igaz. Azt nem tudni, hogy e jelenség mögött az első házasságkötéseket ösztönző családpolitikai intézkedés, vagy valami más állhat. **Legkésőbb a magyar nők kötik meg első házasságukat (29,6 évesen), a legfiatalabbak pedig az említett visszaesés miatt szlovák nő társaik voltak (26,5).** A férfiak mindegyik országban átlagosan idősebbek feleségük-nél az első házasságkötésük idején, a hosszabb távú irányzatokat tekintve a különbség némileg mérséklődik, de így is 2 és 3 év között mozog. A legnagyobb különbség a magyar férfiak és nők életkora között volt (2,8 év), a legkisebb pedig a lengyel először házasságra lépő pároknál (2,4 év).

27. ábra
A nők teljes első házasságkötési arányszáma

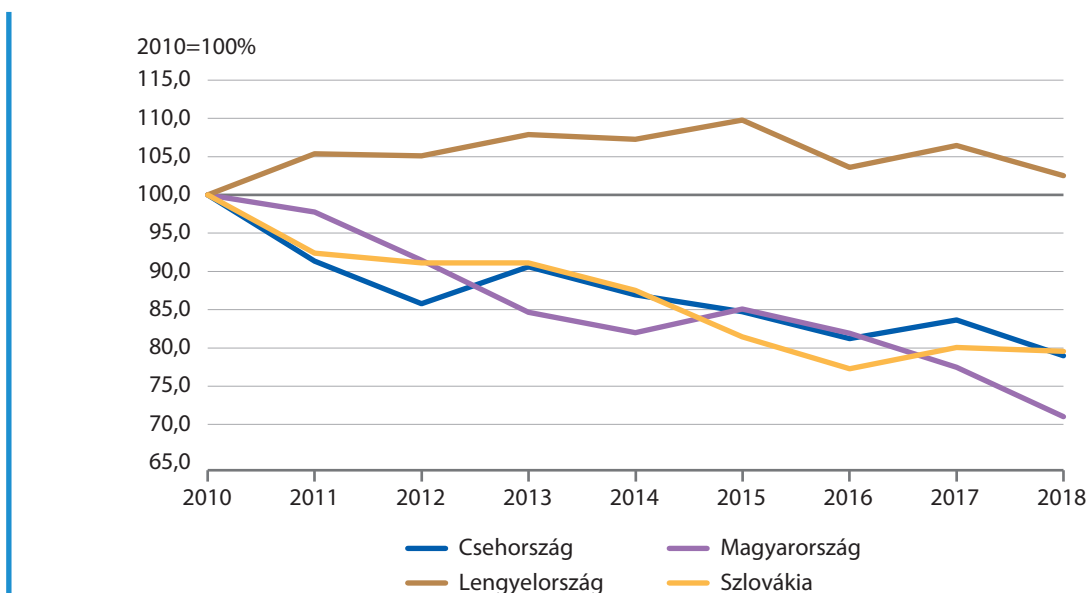

28. ábra
A férfiak teljes első házasságkötési arányszáma

A házassági mozgalom nemzetközileg elfogadott tiszta mutatója a teljes első házasságkötési arányszám (TEHA), ami azt mutatja meg, hogy egy adott év első házasságkötési gyakoriságai mellett a hajadon nők, illetve a nőtlen férfiak mekkora hányada kötne házasságot. A mutató értékét a nőknél a szülőképes kor végéig, 49, a férfiaknál 59 éves korig számolják. Az utóbbi évek élénkülő házassági mozgalmának köszönhetően mindegyik V4-országban emelkedő trend figyelhető meg. A szlovák nőknél a legmagasabb a TEHA értéke, egy nőre számítva 0,77-os értékkel, ami azt jelenti, hogy a 2018. évi női első házasságkötési gyakoriságok mellett száz nő közül 77 házasságra lépne 49 éves koráig. Dinamikáját tekintve a magyar nőknél volt a legjelentősebb az emelkedés mértéke, mivel 2013 és 2018 között a másfélszeresére, 0,44-ről 0,66-ra emelkedett e mutató értéke. A legkevésbé a cseh nők kötnék meg első házasságukat szülőképes koruk végéig, 0,63-os TEHA-értékkel.

29. ábra
A válások számának alakulása

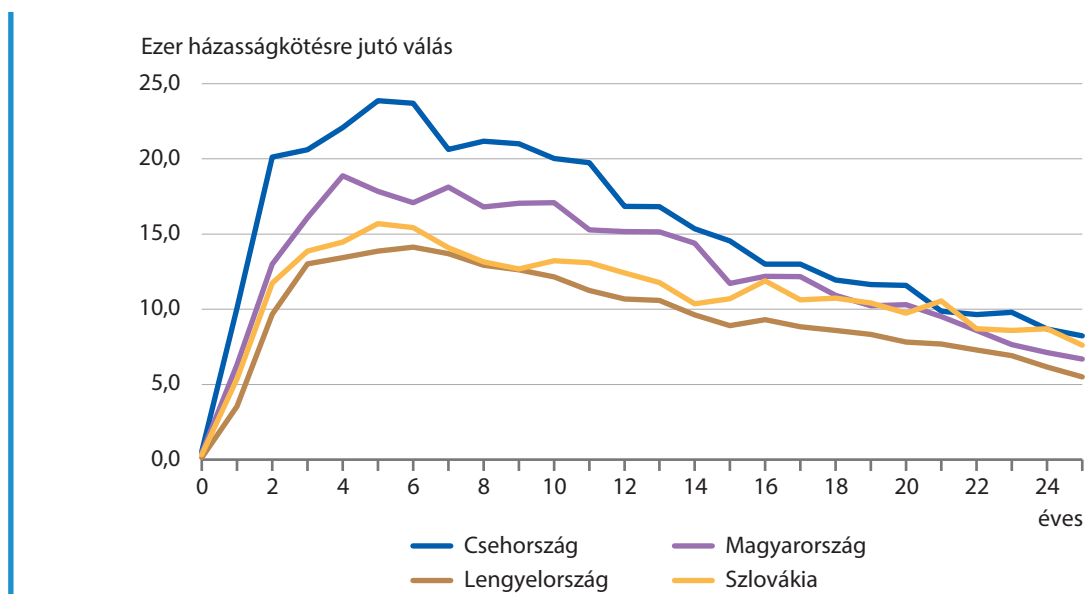

A férfiak nemcsak későbbi életkorban, de kisebb arányban is kötnének házasságot, mint a nők, vagyis magasabb hányadban maradnának jogilag nőtlenek, mint nő társaik hajadonok. Ez a jelenség a V4-országok mindegyikére jellemző. Ennek hátterében a magyar tapasztalatok szerint az elvált vagy megözvegyült férfiak gyakoribb újráházassodása állhat, miszerint gyakran első házasságát kötő hajadon nőt vesznek feleségül.

2010 és 2018 között a V4-országok közül háromban csökkent, Lengyelországban viszont kismértékben emelkedett a válások száma. A legjelentősebb, 30%-os csökkenés Magyarországon történt, de Csehországban és Szlovákiában is mintegy 20%-os mérséklődés következett be. Lengyelországban 2015-ig 10%-os emelkedés, ezt követően mérséklődés volt megfigyelhető, így 2018-ban 2,5%-kal több házasságot bontottak fel, mint 2010-ben.

30. ábra
Válások a házasság tartama szerint, 2018

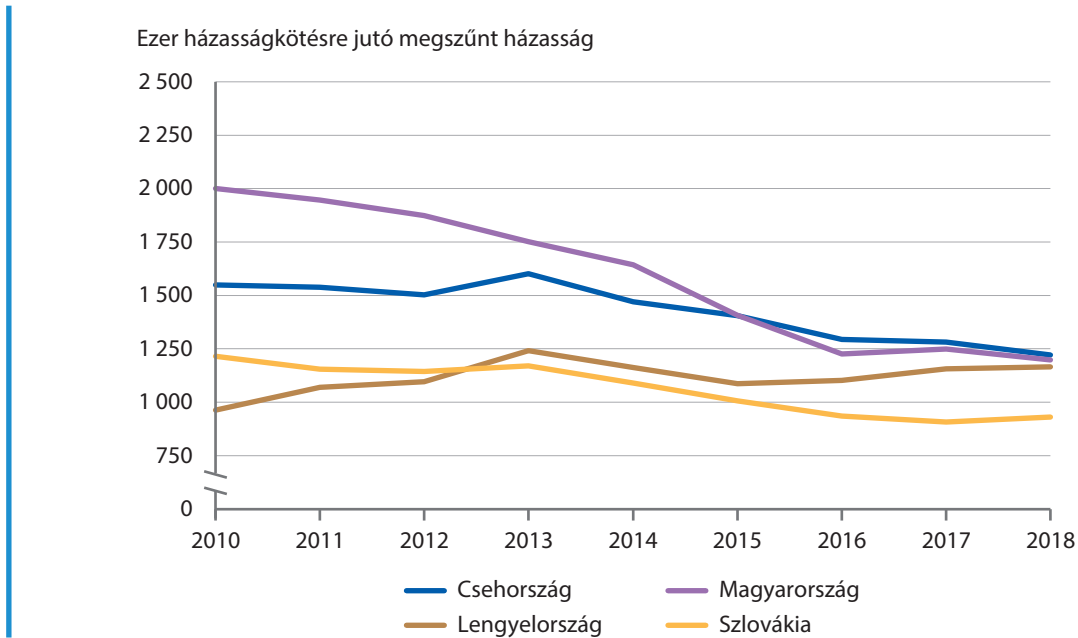

A válások száma önmagában nem mérhető mutatója a házasságok stabilitásának, mivel csak házasságok válhatnak el, így a házasságban élők aránya, illetve a korábbi házasságkötési gyakorlat is befolyásolja azt. A válások nemzetközi összehasonlításra is használt tiszta mutatója a teljes válási arányszám (TVA). Ez a házasságok tartama szerint méri a válásokat, vagyis azt vizsgálja, hogy egy adott évben a 0, az 1, a 2, a 3, a 10, a 20 vagy a 25 évvel korábban kötött házasságokból milyen arányban történtek válások. Ezen arányszámok összege adja a TVA értékét. Eszerint **a lengyel házasságok a legstabilabbak, mivel 25 év alatt a házasságok egynegyede bomlana fel válással, más szóval a házaspárok 75%-a megélné ezüstlakodalmát. A legkevésbé a cseh házasságok a stabilak, ahol ugyanezen időtartam alatt a házasságok 39, a magyaroknál 33, a szlovákoknál pedig 29%-a szűnne meg válással** a 2018. évi házasságtartam szerinti válási gyakoriságok mellett. A cseh és a szlovák adatok szerint a házasság 5. évében a leggyakoribb a válás, a magyaroknál ez az időpont a házasság 4., a lengyeleknél pedig a házasság 6. éve. A házasság első 25 évében elváltak átlagosan 12,3 évet éltek házasságban, a legrövidebb, 12,1 évi házasságtartam után a csehek, leghosszabb, átlagosan 12,6 év időtartam után pedig a szlovák házastársak kezdeményezték házasságuk felbontását.

A házasságok mérlege a házasságkötések, illetve a – válással vagy özvegyüléssel – megszűnt házasságok számának különbsége. 2010 és 2018 között Lengyelország kivételével a V4-országok mindegyikében emelkedett a házasságkötések, ugyanakkor csökkent a válások száma, a halálozás okozta özvegyülések pedig mindegyik országban kismértékben nőtt. Az időszak folyamán hazánkban és Csehországban a házasságok egyenlege folyamatosan negatív volt, Szlovákiában ezzel szemben 2016 óta az újonnan keletkezett házasságkötések száma meghaladta a megszűnt házasságokét. Lengyelországban a 2010. évi kismértékű többlet azóta hiánnyá változott.

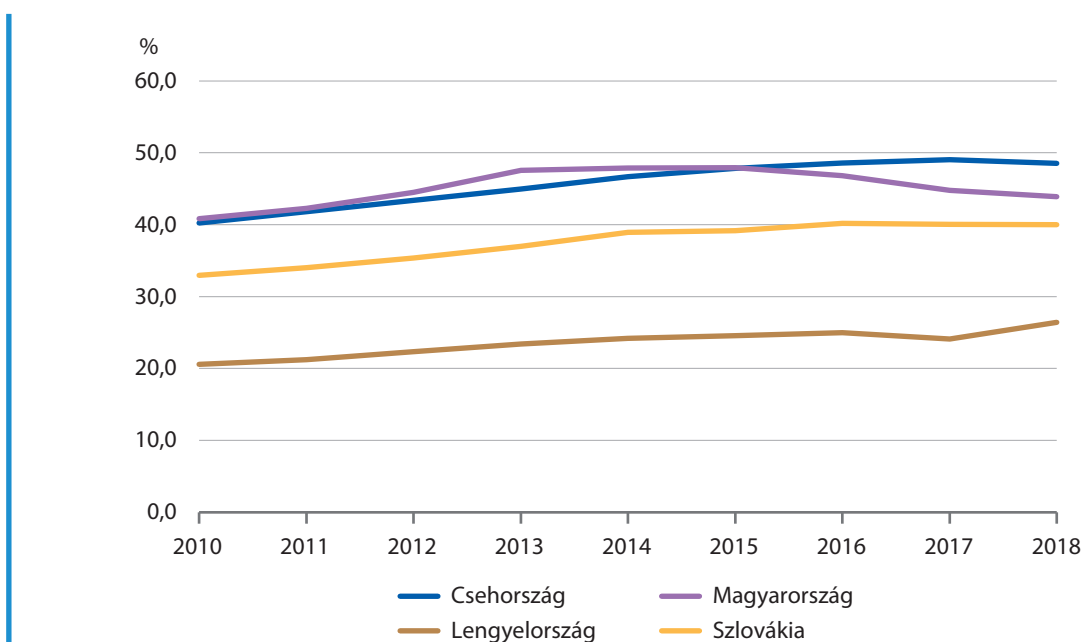

31. ábra
A házasságok mérlege

Az élettársi kapcsolatban élő párok ugyanúgy családot alkotnak, mint a házastársak. Magyarországon a legutóbbi, 2016. évi mikrocenzus eredményei szerint a 30 év alatti, párkapcsolatban élő nőknél az élettársi kapcsolatok domináltak a házasságban élőkkel szemben, és összességében a szülőképes korú nők 17%-a élt élettársi kapcsolatban, 36%-uk házasságban, 46%-nak pedig nem volt párkapcsolata.

32. ábra
Házasságon kívüli születések aránya

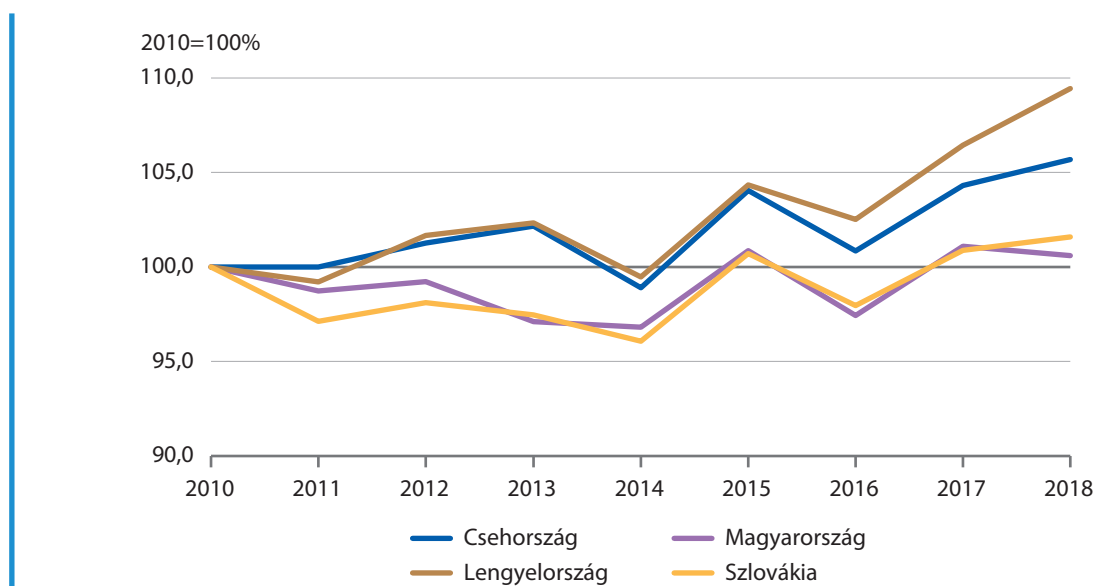
Közvetett és hozzávetőleges információt adhat a párkapcsolati formákról a házasságon kívüli születések aránya. 2018-ban Csehországban a gyermekek 49, Magyarországon 44, Szlovákiában 40, Lengyelországban 26%-a jött világra házasságon kívül. Ezeknek a gyermeknek egy része tartós párkapcsolat nélküli anyáktól, egyszülős családba született, nagyobb részüknek viszont élettársi kapcsolatban éltek a szülei. **2010 és 2018 között a V4-országok mindegyikében emelkedett a házasságon kívüli születések aránya**, a sorrendet tekintve annyi a változás, hogy ez az arány 2016-ig hazánkban volt a legmagasabb, azóta nálunk csökkenő trend érvényesül, így a cseheké lett a vezető szerep.

A V4-országokban nőtt a halálozások száma, a születéskor várható átlagos élettartamok jelentős különbségeket mutatnak

A V4-országok mindegyikében emelkedett a halálozások száma 2010 és 2018 között. A változás dinamikája országonként különböző mértékű, időben pedig hullámzó volt. A legnagyobb mértékű, közel 10%-os növekedés Lengyelországban volt, majd Csehország következik, 5,7%-kal, a legkisebb mértékű számszerű emelkedés pedig Magyarországon és Szlovákiában történt (1,6%). Az időszakon belül 2010 és 2014 között mind a négy országban csökkent a halálozások száma, ezt követően viszont különösen 2016 óta egyértelmű az emelkedés. A halálozások számának alakulását jelentősen befolyásolja a népesség korösszetétele.

33. ábra

A halálozások számának alakulása

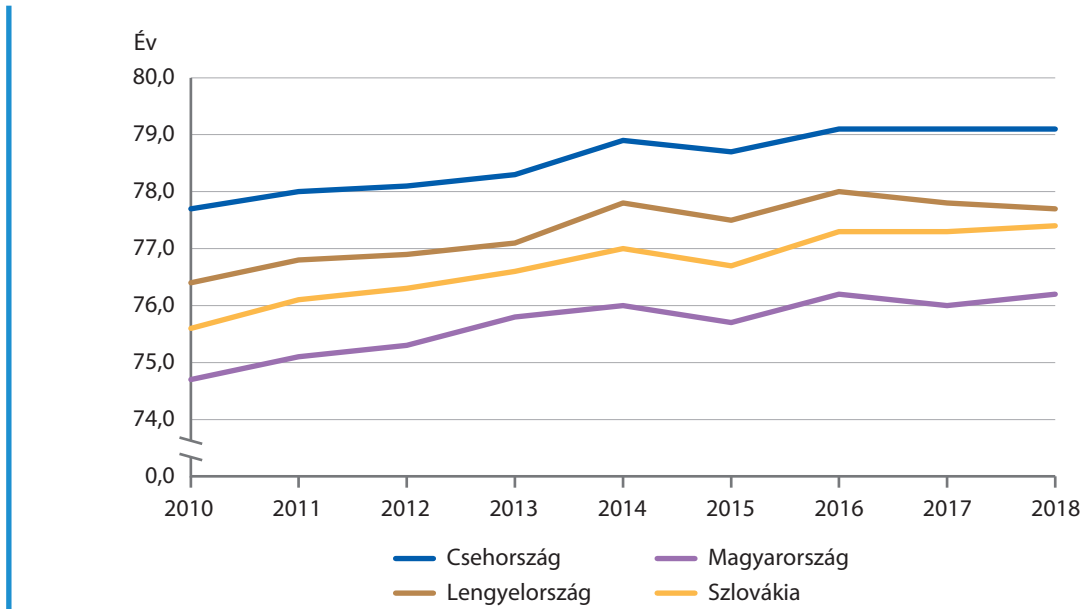
A halandóság korösszetételtől független, szintetikus mutatója a születéskor várható átlagos élettartam.

Ez a halandósági viszonyokat egyetlen számmal fejezi ki, és azt mutatja meg, hogy az adott év életkor szerinti halandósága mellett átlagosan hány életévet remélhet egy újszülött leélni. A mutatót a lakosság egészére és nemenkénti bontásban is számolják. A V4-országok születéskor várható átlagos élettartama jelentős különbségeket mutat.

A 2018. évi, mindkét nembeli népességre számolt mutatóban Csehország áll az élen (79,1 év), majd csökkenő sorrendben Lengyelország (77,7 év) és Szlovákia következik (77,4 év), végül a csehektől csaknem három évvel lemaradva Magyarország zárja a sort (76,2 év). Figyelmet érdemel, hogy 2010 és 2016 között kisebb megszakítással az emelkedő irányzat volt jellemző, azóta inkább stagnál, a lengyeleknél pedig az utóbbi években kismértékben csökkent is e mutató értéke.

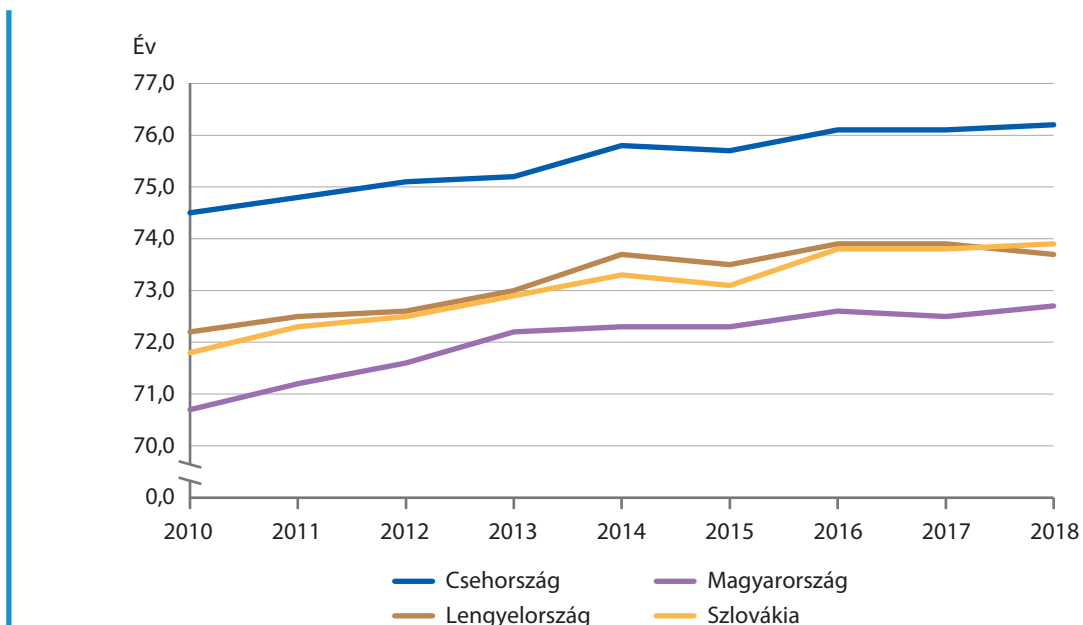

34. ábra
Születéskor várható átlagos élettartam

A fejlett országok mindegyikében megfigyelhető jelenség, hogy a nők életkor szerinti kedvezőbb halandósága hosszabb várható élettartammal párosul. A különbség azonban országonként igen eltérően alakulhat, és ennek mértékéből az általános halandósági viszonyokra is következtetni lehet. A férfiak születéskor várható átlagos élettartama a csehéknél a legmagasabb (76,2 év), ettől 3,5 évvel lemaradva a magyar férfiaknál a legalacsonyabb (72,7 év). A legjelentősebb javulás a szlovák férfiaknál történt, 2018-ban már egy árnyalattal meghaladták lengyel társaik várható élettartamát, ami az elmúlt két évtizedben nem volt jellemző.

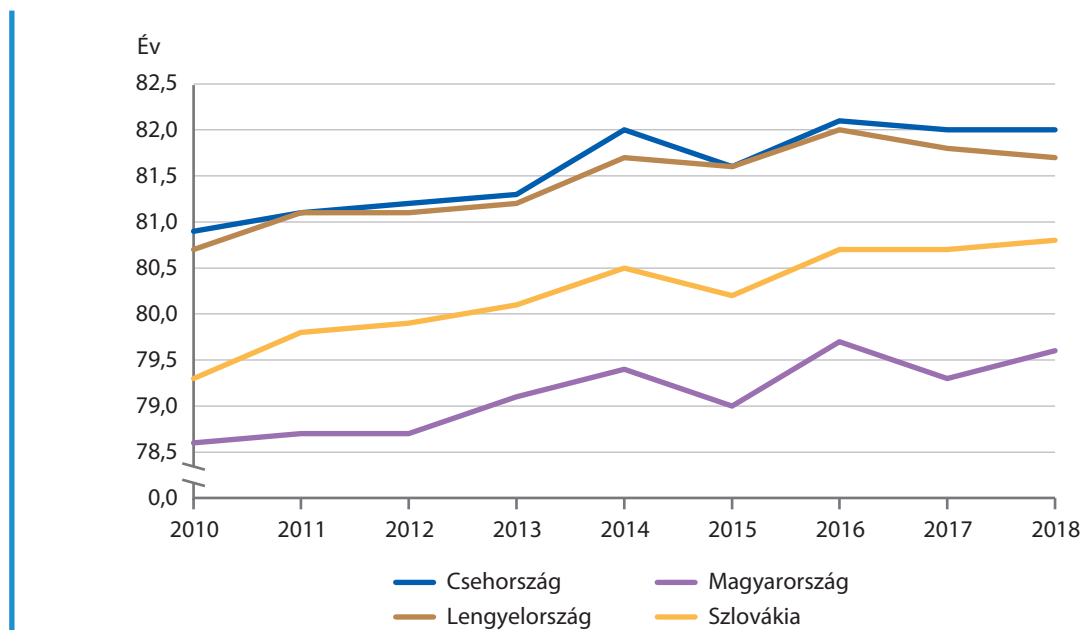
35. ábra
Férfiak születéskor várható átlagos élettartama

A nőknél annyiban más a kép, hogy noha itt is a cseh nők állnak az élen (82 életév), a lengyel nőtársaik várható élettartama erősen megközelíti ezt, bár a férfiakhoz hasonlóan az utóbbi években a lengyel nőknél is enyhe csökkenés volt tapasztalható. A V4-országokban élő nők körében a legalacsonyabb várható élettartamra a magyar nők számíthatnak (79,6 év), és ami kevésbé biztató jelenség, hogy a cseh és a szlovák nőkhez képest növekedett a lemaradás, a lengyelekhez viszonyított eltérés pedig állandósult 2010 és 2018 között. A javulás mértéke a szlovákoknál volt a legjelentősebb, a vizsgált időszakban 1,5 évvel emelkedett a születéskor várható átlagos élettartam a női népesség körében.

36. ábra
Nők születéskor várható átlagos élettartama

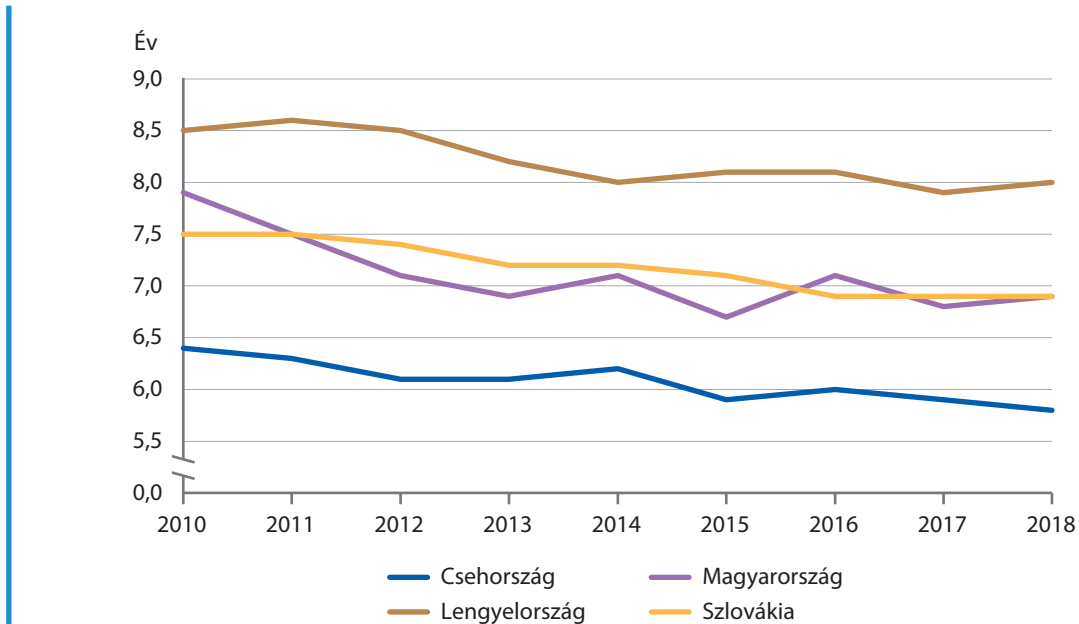
Meglepően magas, 8 év a különbség a lengyel nők és férfiak várható élettartama között, de Szlovákiában és Magyarországon is közel 7 év a férfiak hátránya. A legkisebb különbséget a cseh adatok mutatják (5,8 év). Az időbeli változásokat tekintve a V4-országok mindegyikében csökkentek a nemek közötti különbségek, ennek mértéke hazánkban volt a legjelentősebb, mivel a vizsgált időszakban a férfiak születéskor várható átlagos élettartama a nőkéhez jóval nagyobb mértékben javult. A nemek között így is fellelhető jelentős különbség oka főleg a férfiaknak a nőkéhez eltérő életmódja, életvitele, egészségi kultúrája, valamint a nemek közötti társadalmi, iskolázottsági különbség.

A születéskor várható élettartam Csehország kivételével a V4-országok mindegyikében jelentősen elmarad az EU27 átlagától. A mindkét nembeli népességre vonatkozó várható élethossz a csehekénél 1,9, a lengyelekénél és a szlovákoknál 3,3, illetve 3,6 évvel, hazánkban pedig 4,8 évvel volt kevesebb 2018-ban. A férfiaknál ennél jelentősebbek, a nőknél mérsékeltebbek a különbségek. A férfiaknál a magyar (5,5 év) és a lengyel (4,5 év) adatok maradnak el a legnagyobb mértékben az EU27 átlagától, a nőknél pedig a magyar (4,1 év) és a szlovák (2,9 év) mutatók. Mind a férfiak, mind a nők körében a csehek közelítik meg a leginkább az EU27 átlagát.

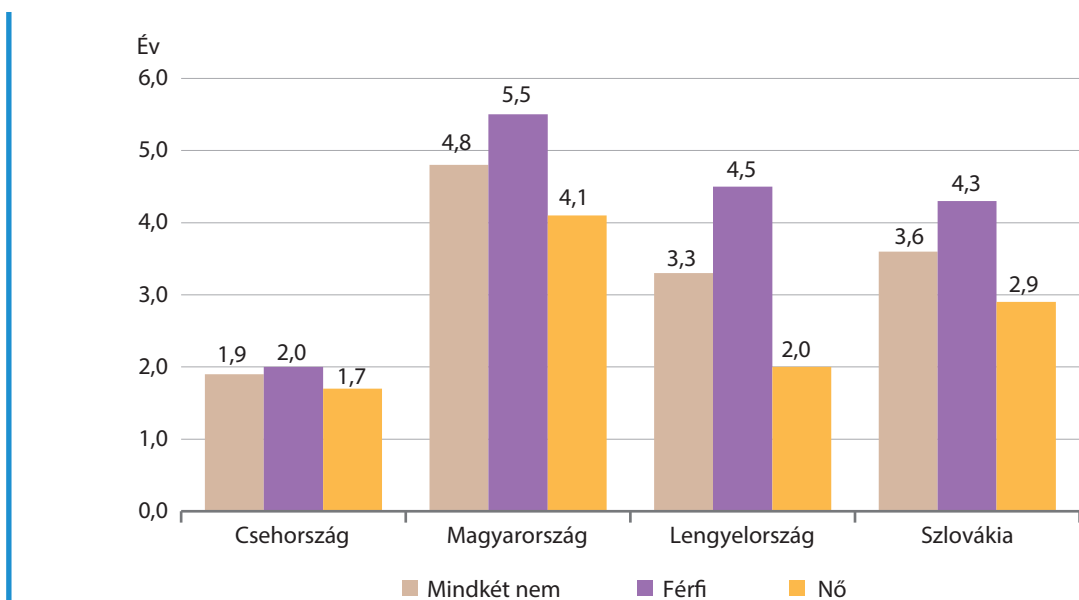
37. ábra

Női többletévek a születéskor várható átlagos élettartamban a férfiakhoz képest

38. ábra

EU27-többletévek a születéskor várható élettartamban, 2018

Ami az időbeli trendeket illeti, 2010 és 2018 között mérséklődtek a két országcsoport közötti különbségek. A férfiaknál a szlovákok és a magyarok, a nőknél pedig a lengyelek és a szlovákok csökkentették a legnagyobb mértékben elmaradásukat az EU27 átlagától.

Megjegyzések

Adatforrásként az Eurostat adatbázisát használtuk. Egyes mutatóknál az egységes számbavételi és módszertani eljárás miatt az Eurostat eredményei eltérhetnek a nemzeti statisztikai hivatalok által közölt adatoktól. Az időhorizont főleg az elmúlt tíz évet öleli át figyelembe véve az országonként közölt adatok idősorainak folyamatos jellegét. Nem vizsgáltuk a jogszabályi háttérrel és gyakorlatot, ami országonként eltérő lehet, és jelentősen befolyásolhatja az olyan népmozgalmi események, mint a válások vagy a házasságkötések országonként eltérő előfordulási gyakoriságát.

További adatok, információk

ELÉRHETŐSÉGEK:

kommunikacio@ksh.hu

Lépjen velünk kapcsolatba

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu